

Humaniora til tiden

*Anbefalinger og rapport fra Taskforce for
fremtidens humaniora, maj 2023*

INDHOLD

- 01 TIDEN KALDER PÅ ET STÆRKT HUMANIORA / 4
- 02 RAPPORTENS HOVEDRESULTATER / 6
- 03 ANBEFALINGER / 8
- 04 RAMMER FOR UDVIKLING I FORSKNING PÅ HUMANIORA / 10
- 05 UDVIKLING I STUDENTERPOPULATION, KANDIDATPRODUKTION OG LEDIGHED / 17
- 06 TILPASNING AF DEN HUMANISTISKE UDDANNELSESPORTEFØLJE / 26
- 07 UDVIKLINGEN AF DE ENKELTE UDDANNELSER / 35
- 08 PERSPEKTIVER FOR FREMTIDENS HUMANIORA / 42

OM TASKFORCE FOR FREMTIDENS HUMANIORA

Rektorkollegiet i Danske Universiteter nedsatte i foråret 2022 Taskforce for fremtidens humaniora, som har fået til opgave at komme med forslag til, hvordan der kan etableres et samarbejde på tværs af universiteterne, der sikrer et fortsat bredt og sammenhængende uddannelseslandskab inden for humaniora på landsplan til gavn for de studerende og for samfundet. Taskforcen skal endvidere drøfte tiltag, der kan styrke samarbejdet inden for humaniora, og fremtidsperspektiver for humanioras udvikling. Taskforcen består af Jens Ringsmose, rektor ved SDU (formand), og universiteternes fem humanistiske dekaner: Kirsten Busch Nielsen, KU, Johnny Laursen, AU, Simon Møberg Torp, SDU, Ida Willig, RUC og Rasmus Antoft, AAU. Taskforcen har haft nedsat en arbejdsgruppe med fem prodekaner for uddannelse: Eva Silberschmidt Viala, KU, Niels Lehmann, AU, Lars Grassmé Binderup, SDU, Sune Lægaard, RUC, og Malene Gram, AAU.

Taskforcen har holdt 7 møder og har mødtes med repræsentanter fra Uddannelses- og Forskningsministeriet og Danske Gymnasier. Taskforcens medlemmer har inddraget sine egne akademiske råd eller tilsvarende organer.

01

Humaniora beskæftiger sig med menneskets natur, kultur, sprog, historie og samfund, og den humanistiske videnskab er afgørende for, at vi kan forstå og sætte ord på, hvem vi er som mennesker, hvad vores rolle er i relation til hinanden, til samfundet, til naturen og i kulturens og det nationale fællesskab. Humaniora er som vidensressource med til at danne os som mennesker og samfund og bidrager til, at vi kan have en oplyst og informeret offentlighed til gavn for den demokratiske sammenhæng og handlekraft i samfundet.

I en uforudsigelig verden med komplekse udfordringer og konflikter har vi brug for humanistens kompetencer til at identificere og gennemføre nye løsninger. Vi har brug for dyb indsigt i historie og kultur. Vi har brug for analyseevne, fortolkning og perspektivering til at forstå udfordringerne til bunds og ikke mindst sprog til at formidle vores erkendelser og indsigter.

Det, der er en barriere for grøn omstilling, er i højere grad menneskers vaner og handlinger end mangel på teknologi. Her har vi brug for humanvidenskab, hvis vi skal lykkes med de adfærdsændringer, som grøn omstilling kræver af os alle.

Ny digital teknologi som eksempelvis kunstig intelligens er en udfordring, hvor de humanistiske perspektiver kan bidrage og svare på komplekse spørgsmål. Vores samfund står overfor radikale forandringer, og her har vi gavn af humanistens kildekritik og grundlæggende indblik i potentialer og faldgruber i menneskets møde med maskinen. Samtidig bidrager humanister i danske virksomheder til samhandel med andre lande gennem forståelse for sprog, kommunikation og kultur.

Der er sket store ændringer på humaniora. De politiske ønsker om et øget studenteroptag i finanskrisens tid er nu erstattet med ønsket om færre og mere erhvervsrettede kandidater. Optaget på humaniora er reduceret betydeligt, uddannelsesporteføljen er justeret, og indholdet i uddannelserne har udviklet sig i nye retninger tilpasset samfundets behov. Humaniora i dag er noget andet end for 10-15 år siden. Humaniora har fulgt med tiden.

Med aftalen om regionalisering af uddannelserne i 2021 blev optaget til de humanistiske uddannelser yderligere sat ned. Danske Universiteter oprettede i den sammenhæng en Taskforce for fremtidens humaniora, som skal lægge grundstenene for et nyt, samarbejdende og bæredygtigt humaniora i Danmark.

De færre uddannelser og det reducerede optag betyder, at humaniora står i en sårbar situation. Den aktivitetsbaserede finansieringsmodel for uddannelser gør det vanskeligt at opretholde en tilstrækkelig faglig bredde og dybde til at sikre nationale interesser på små fagområder. Det er påkrævet at handle nu, hvis vi skal undgå vidensørkener, hvor vi mister fagekspertise inden for specifikke fagområder, og regional mangel på kvalificeret humanistisk arbejdskraft.

Vores vision er, at humaniora opfylder samfundets behov for humanistisk viden og arbejdskraft, og at humaniora i højere grad bidrager til udvikling og problemløsning bredt i samfundet. Humaniora er markant forandret, og der er behov for handling for at bevare et humaniora til tiden med et uddannelseslandskab, der dækker Øst-, Vest-, Nord- og Syddanmark, og hvor vi har både forskning i alle nødvendige discipliner og stærke og bæredygtige uddannelsesmiljøer på tværs af landet. Humaniora skal gennem tværgående samarbejde bidrage til at udvikle andre videnskaber og til at løse konkrete problemstillinger for samfundet, men samtidig skal humaniora i Danmark være stærkt nok i sin egen ret til at skabe og formidle indsigt i menneskets adfærd, kultur og relationer nu og i fremtiden.

Taskforce for fremtidens humaniora

RAPPORTENS HOVEDRESULTATER

02

Taskforcen har kortlagt udviklingen i forskningens rammer og i de humanistiske uddannelser gennem de seneste årtier med vægt på udfordringerne for uddannelserne.

- Bevillingssystemet til uddannelserne fordrer en relativ stor volumen af studerende for, at en uddannelse er selvopretholdende. Mange uddannelsesmiljøer er for små til at kunne fungere i længden i de nuværende rammer.
- Det er påkrævet at handle nu, hvis humaniora i Danmark fortsat skal have en tilstrækkelig bred portefølje nationalt set, og hvis der skal være tilstrækkelig kandidatproduktion til at dække lokale behov regionalt set.
- Optaget af bachelorstuderende på humaniora er faldet med 47 pct. siden 2013 og ligger nu 10 pct. lavere end optaget i 1990.
- Humaniorastuderende er gået fra at udgøre 30 pct. af den samlede studenterpopulation i 2010 til at udgøre 19 pct. i 2022.
- Ledigheden for dimittender er på laveste niveau nogensinde, og dimittenderne kommer hurtigere i job.
- Andelen af dimittender med første job i den private sektor er steget fra ca. 50 pct. til 62 pct. i perioden 2010-2021.
- Der er sket en betydelig centralisering og arbejdsdeling mellem universiteterne således, at mange fag i dag kun udbydes ét eller to steder i Danmark. Universiteterne har 200 humanistiske uddannelser fordelt på 262 udbud – 160 uddannelser udbydes ét sted i landet.
- Universiteterne har tilpasset uddannelsesporteføljen, og siden 2010 er der lukket 114 humanistiske uddannelsesudbud.
- Sprog- og områdestudier er den faglige kategori, som indeholder flest forskellige uddannelser. Kategorien rummer 75 ud af de 200 uddannelser.
- Uddannelsesporteføljen og indholdet på de enkelte uddannelser er ændret, så der nu er flere tværfaglige uddannelser og en tydeligere arbejdsmarkedsretning på de humanistiske uddannelser.

- Der er høj mobilitet mellem fagområder i skiftet mellem bachelor- og kandidatuddannelse. Bachelorstuderende vælger i høj grad at starte på andre kandidatuddannelser end dem, de har retskrav til.
- Uddannelsesindtægter udgør hoveddelen af finansieringen af humaniora.
- Humanistisk forskning modtager stadig flere eksterne midler og stadig færre offentlige midler til forskning.

ANBEFALINGER

03

På baggrund af rapportens resultater ønsker Taskforce for fremtidens humaniora at fremsætte nedenstående anbefalinger:

A. Koordinerende udvalg for humanistiske uddannelser

Danske Universiteter bør nedsætte et stående udvalg for humaniora for at styrke samarbejdet om uddannelsernes bæredygtighed og kvalitet. Udvalget skal først og fremmest varetage følgende opgaver:

- **Koordinering:** Udvalget skal koordinere justeringer af uddannelserne og have et tværgående blik på den samlede humanistiske uddannelsesportefølje i Danmark. Det er fx relevant, når universiteter lukker, sammenlægger eller opretter nye uddannelser.
- **Samarbejde:** Udvalget skal igangsætte pilotprojekter om samarbejde mellem universiteterne om udbud af kurser, hvor det giver fagligt mening, herunder inden for moderne sprog (fx tysk og fransk) og gymnasieområdet med henblik på at sikre kombinationsmuligheder med større og mindre gymnasiefag i Vestdanmark. Udvalgets opgave bør også omfatte samarbejde med de øvrige hovedområder på universiteterne og de øvrige videregående uddannelsesinstitutioner om vidensunderstøttelse og videreuddannelse.
- **Udvikling:** Udvalget skal bidrage til at igangsætte samarbejde om styrkelse af kvaliteten i uddannelserne ved fx at initiere yderligere projekter vedr. inkorporering af samtidsrelevante kompetencer, fx digitale, i uddannelserne.

B. Strukturelle rammer og samfundsbehov

I arbejdet med at understøtte bæredygtige og dækkende fagmiljøer er der behov for både internt på universiteterne og i samarbejde med omverdenen at se på rammerne for uddannelsesplanlægning og fremtidige behov på arbejdsmarkedet.

- **Mulighed for friere rammer:** Universiteterne og Uddannelses- og Forskningsministeriet bør i samarbejde udpege uddannelsesområder, hvor der kan arbejdes med friere rammer for uddannelsesplanlægning (pilotforsøg).
- **Fremtidige behov:** Det fremtidige behov for dimittender fra humaniora bør kortlægges. Ikke mindst bør bemandsituationen på gymnasieområdet

undersøges. Allerede i dag mangler der fx sprogundervisere på gymnasierne, og med den markante nedgang i antallet af studerende kan der opstå en mangelsituation inden for flere fagfelter i samfundet.

C. Bæredygtige rammer for forskning

Rammerne for forskning skal styrkes, så kvaliteten og dækningen af samfundsnødvendige vidensområder kan bibeholdes trods reduktionen på uddannelsesområdet.

- **Bæredygtige miljøer:** Universiteterne bør i samarbejde med myndighederne udpege forskningsfelter, som yder et særligt bidrag til samfundets vidensdækning. Disse miljøer bør have stabile rammer, selvom uddannelsesaktiviteten er for lille til at udgøre et finansieringsgrundlag i sig selv. Dette kunne eksempelvis ske gennem en fornyelse og udvidelse af småfagsordningen, så der sikres bæredygtige og stabile rammer for mellemsmå og små samfundskritiske uddannelser og deres tilknyttede forskningsmiljøer.
- **Målemetoder:** Universiteterne bør udvikle bedre metoder til at måle og anerkende humanistisk forskningsbidrag, der honorerer det specifikke ved humanistisk forskning i forhold til fx publiceringspraksis og impact.
- **Forskningssamarbejde:** Universiteterne bør styrke forskningssamarbejdet på tværs af institutionerne, fx ved at afsætte opstartsmidler (seed money) til styrket samarbejde og netværksdannelse på de fagområder, der er udtaget til pilotprojekter for samarbejde om uddannelse.

RAMMER FOR UDVIKLING I FORSKNING PÅ HUMANIORA

04

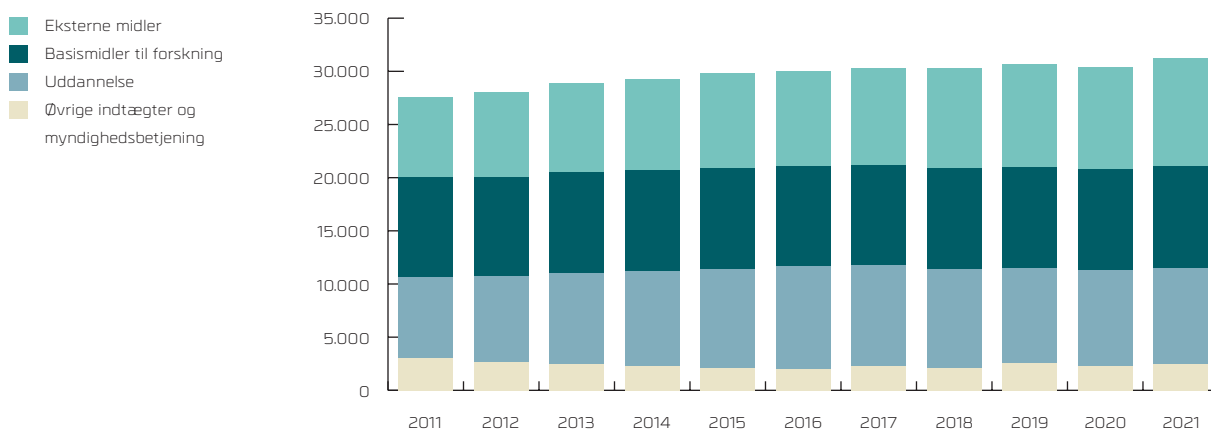
I dette afsnit behandles de overordnede rammer for forskningen på humaniora og udviklingen i finansieringskilder. Afsnittets hovedpointer:

- Rammerne for humanistisk forskning er i disse år påvirket af hjemtagelse af eksterne midler fra private fonde og fra EU, som udgør en større andel af den samlede finansiering og ofte er øremærket specifikke forskningsprojekter.
- Forskydninger i fordelingsmekanismer i basismidlerne til forskning gør det sværere for humaniora at konkurrere på de vægtede parametre.
- Opretholdelsen af forskning inden for humaniora er derfor afhængig af uddannelsesbevillingen, som falder grundet reduceret optag, som det dokumenteres i afsnit 5.

For universiteterne samlet set er der de seneste 10 år sket en markant udvikling, hvor eksterne midler udgør en stadig større andel af den samlede forskningsfinansiering. Andelen af eksterne midler er i perioden steget med 34 pct. Stigningen er især båret af øgede uddelinger fra erhvervsdrivende fonde. Tendensen er entydig, og fondenes uddelinger forventes fortsat at stige.¹

FIGUR 1

UNIVERSITETERNES INDTÆGTER, MID. KR.

Figur 1. Kilde: Danske Universiteters statistiske beredskab, faste priser.

1 <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=44660>

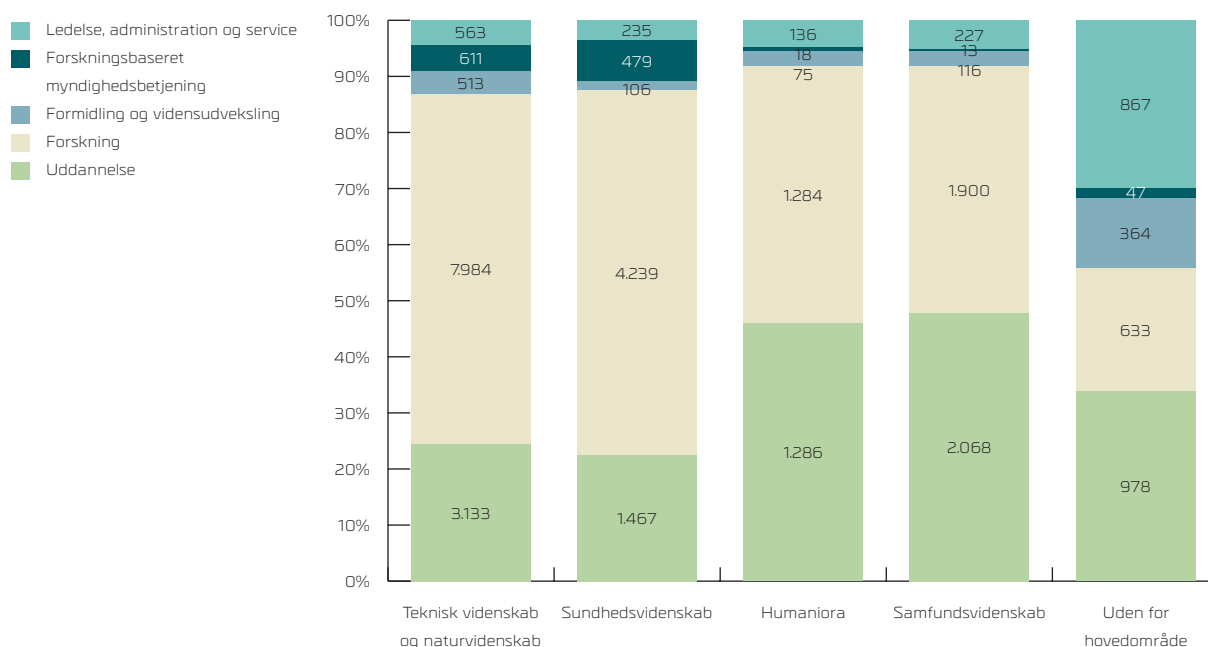
Størstedelen af universiteternes økonomi kommer fra staten via den årlige finanslov i form af hhv. uddannelsesbevillingen og basisbevillingen til forskning. På tværs af alle hovedområder gælder det, at 29 pct. af universiteternes indtægter stammer fra uddannelse, mens 30 pct. er basismidler, og 31 pct. er eksterne midler til forskning. De sidste 10 pct. udgøres af myndighedsbetjening og forskellige øvrige indtægter.

Fordeling af universiteternes omkostninger

Der er betydelige forskelle på, hvordan omkostningerne fordeler sig på formål inden for forskellige hovedområder. På teknik, naturvidenskab og sundhedsvidenskab ligger en større andel af omkostningerne på forskning, mens humaniora og samfundsvidenskab har en højere andel omkostninger inden for formålet uddannelse.

FIGUR 2

UNIVERSITETERNES OMKOSTNINGER FORDELT PÅ HOVEDOMRÅDER 2020, MIO. KR.

Figur 2. Kilde: Universiteternes indberetninger til Uddannelses- og Forskningsministeriet.
 Anmærkning: DTU indgår i sektorens omkostninger med 2019-tal på grund af nye formålsfordelinger i 2020-regnskabet som følge af ny fælles kontoplan.

Strukturer og udviklinger

Udviklingen i forskningens strukturelle rammer er med til at forme den virkelighed, som humaniora opererer inden for nu og i de kommende år. Det gælder bl.a. følgende:

Ekstern finansiering

Stigningen i ekstern finansiering giver nye rammer for universiteternes forskning. På den ene side giver ekstern finansiering mulighed for at etablere stærke samarbejder med andre aktører som fonde, virksomheder, andre forskningsmiljøer og andre uddannelsesinstitutioner, samt for at forske i områder, som ikke lægger lige op ad uddannelserne. På den anden side begrænses univer-

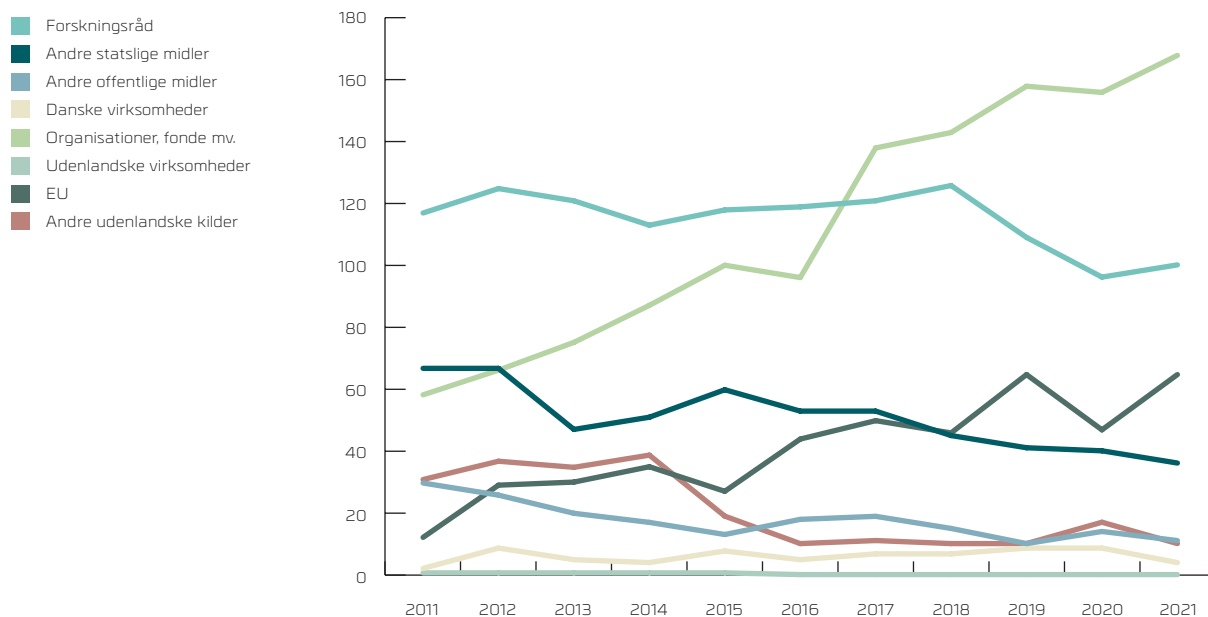
siteternes mulighed for at disponere over dele af forskningsmidlerne, da den eksterne finansiering tildeles specifikke forskningsprojekter, hvor der i hovedreglen ikke er mulighed for, at universiteterne kan omfordele midler til andre formål. Ofte vil den eksterne finansiering også kræve medfinansiering fra universitetet, og derved indskrænkes universitetets strategiske råderum til egne forskningsprioriteringer.

Humanistisk forskning er også påvirket af denne udvikling, men den eksterne finansiering er steget i mindre grad end på de videnskabelige felter, der ligger tættere på de private forskningsfinansierende fondes formål som eksempelvis sundhedsforskning. De private fonde er omfattet af fondsvedtægter eller fundatser, som beskriver fondens formål. Dermed kan fonden også være begrænset, ift. hvilke formål, herunder hvilke videnskabelige felter, fonden kan støtte.

Hvis man ser på finansieringskilderne til humanistiske forskning, er det tydeligt, at der over en tiårig periode er blevet tilført betydeligt færre offentlige danske midler til humanistisk forskning. Det kan skyldes reformen af forskningsrådene i 2014, hvor Det Strategiske Forskningsråd blev nedlagt, og Det Frie Forskningsråd blev kraftigt beskåret.

FIGUR 3

EKSTERNE FINANSIERINGSKILDER TIL HUMANISTISK FORSKNING, MIO. KR.

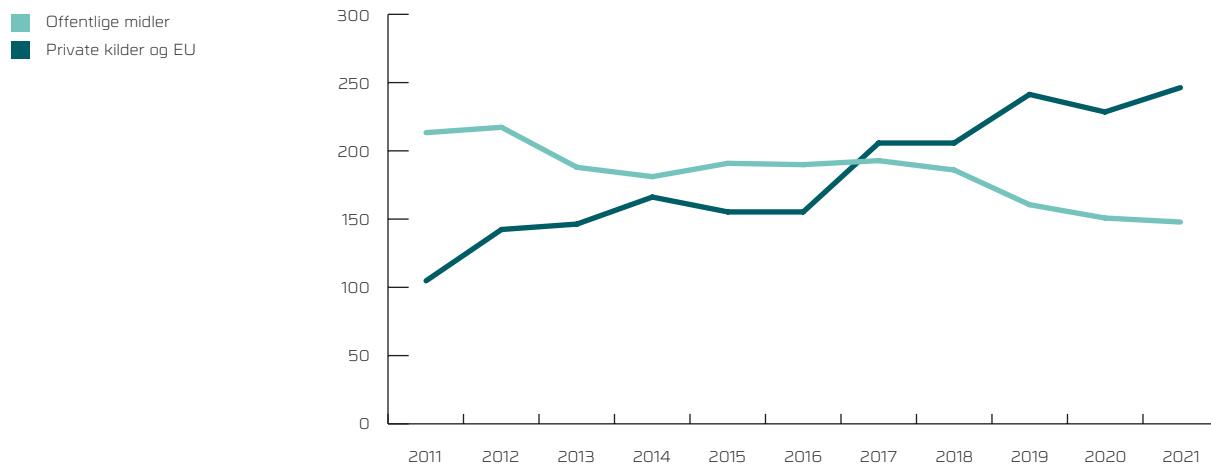
Figur 3. Kilde: Danmarks Statistik, Eksternt finansierede FoU-omkostninger.

Anm.: Data for 2021 er foreløbige tal, løbende priser.

På 10 år er finansieringen fra danske offentlige midler faldet med 31 pct. fra 214 mio. kr. i 2011 til 147 mio. i 2021, mens finansieringen fra private kilder og EU i samme periode er steget med 138 pct. fra 104 mio. kr. i 2011 til 247 mio. kr. i 2021. Samlet set er de eksterne midler steget fra 318 mio. kr. i 2011 med knap 24 pct. til 394 mio. kr. i 2021.

FIGUR 4

EKSTERN FINANSIERING AF HUMANISTISK FORSKNING, MID. KR.

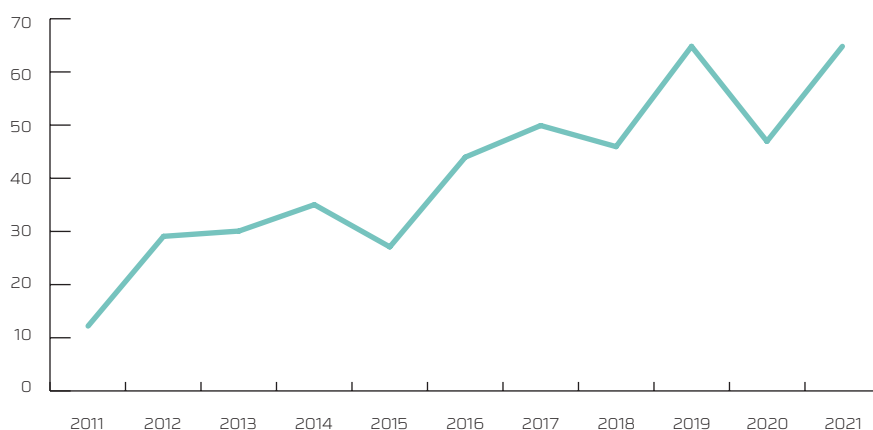
Figur 4. Kilde: Danmarks Statistik, Eksternt finansierede FoU-omkostninger.
 Anm.: Data for 2021 er foreløbige tal, løbende priser.

EU-midler til forskning

EU uddeler gennem flerårige rammeprogrammer midler til forskning og innovation med henblik på at styrke EU-landenes position inden for forskning, at øge det internationale samarbejde om forskning og at finde løsninger på store samfundsmæssige spørgsmål. Midlerne er konkurrenceudsatte og kan søges af forskere i hele EU. Beløbet, som humaniora i Danmark modtager fra EU, er i løbet af 10 år mere end femdoblet. Fra 12 mio. kr. i 2011 til 65 mio. kr. i 2021.

FIGUR 5

DANSK HUMANISTISK FORSKNINGS EU-HJEMTAG, MID. KR.

Figur 5. Kilde: Danmarks Statistik, Eksternt finansierede FoU-omkostninger (data for 2021 er foreløbige tal), løbende priser.

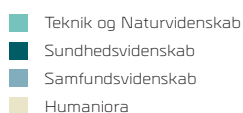
Ph.d. uddannelse

Gennem de seneste 10 år er antallet af indskrevne ph.d.-studerende på alle hovedområder samlet set steget. Det samme gælder antallet af nyindskrevne ph.d.-studerende. Derfor forventer Danske Universiteter, at antallet af ph.d.-

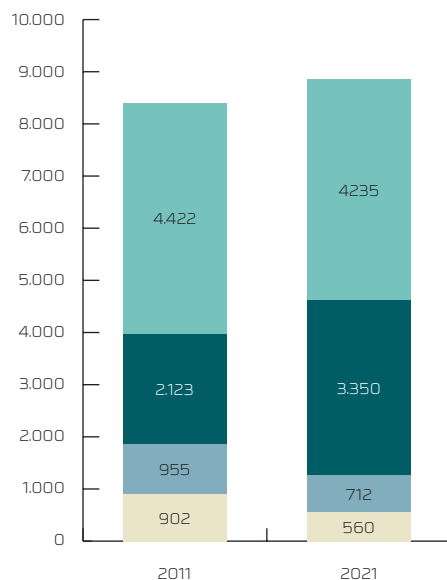
studerende også vil stige en smule fremadrettet, men samlet set flader antallet af nye ph.d.-studerende ud. 2020 var med 2.531 det år, hvor flest nye ph.d.-studerende blev optaget.

Der er dog store forskelle i udviklingen på tværs af hovedområder. Teknik og naturvidenskab ligger nogenlunde stabilt, mens sundhedsvidenskab har en betydelig vækst i antal af ph.d.-studerende, og både humaniora og samfundsvidenskab har et reduceret antal ph.d.-studerende. Således er antallet af nyindskrevne ph.d.-studerende på sundhedsvidenskab steget med knap 47 pct., mens det er faldet med 32 pct. på samfundsvidenskab og med 42 pct. på humaniora. Fordi ph.d.-uddannelsen er normeret til 3 år, vil hhv. stigninger og fald i antallet af nyindskrevne studerende først slå igennem i ph.d.-produktionen efter nogle år, og det må derfor forventes, at bestanden af ph.d.-studerende på humaniora og samfundsvidenskab fortsat vil falde de næste år.

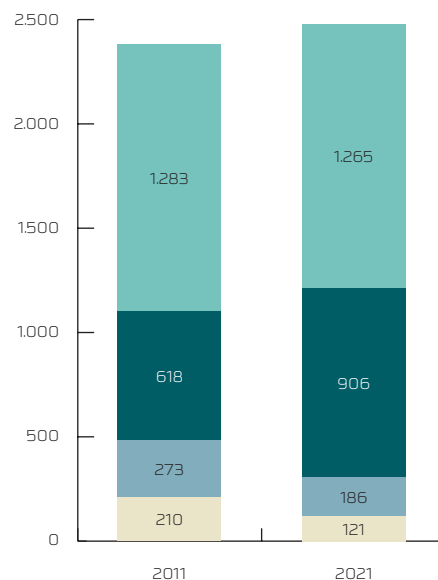
FIGUR 6

BESTAND AF PH.D.-STUDERENDE

ANTAL NYINDSKREVNE PH.D.-STUDERENDE

Figur 6. Kilde: Danske Universiteters statistiske beredskab.

Vurdering af forskningskvalitet i bevillingssystemet

Universiteterne anvender forskellige metoder til at vurdere forskningskvalitet, som ofte er kontekstafhængigt og afhængigt af praksis og traditioner inden for det specifikke felt.

Fagfællebedømmelse anvendes som grundstenen til kvalitetssikring af forskning, og den anvendes på alle hovedområder også ifm. konkurrenceudsatte forskningsmidler – fx i forskningsrådene. Derudover anvendes kvantitative mål i forskellig udstrækning. Det kan eksempelvis være mål for hjemtag af eksterne midler, antal publikationer i toptidsskrifter, antal patenter og antal citationer. Der er dog endnu ikke udviklet en overordnet målemetode, der kan vurdere forskningens kvalitet.

I den statslige styring anvendes performancemål for forskningen som angivet nedenfor. Fra 2009-2021 var performance i Den Bibliometriske Forskningsindikator (BFI) afgørende for fordelingen af de konkurrenceudsatte basismidler til forskning. Målet var at tildele midler ud fra forskningskvalitet – målt på antallet af tidsskriftsartikler i toptidsskrifter. Fra 2022 er universiteternes forholdsmæssige performance i BFI fastfrosset. Derfor er mekanikken i BFI stadig afgørende for tildeling af konkurrenceudsatte midler i dag. Samtidig fordeles en stor del af basismidlerne til forskning stadig ud fra andelen af eksterne midler og ph.d.-produktion.

KONKURRENCEUDSATTE BASISMIDLER

I 2022 bliver 18 pct. af midlerne fordelt efter det performancebaserede element. I 2025 vil andelen udgøre 23 pct.

- A. 45 pct. fordeles efter uddannelsestilskud (uddannelsesaktivitet)
- B. 20 pct. fordeles efter forskningsvirksomhed finansieret af eksterne midler
- C. 25 pct. fordeles efter BFI (publicering af videnskabelige artikler/publikationer)
- D. 10 pct. fordeles efter antallet af færdiguddannede ph.d.er

I forhold til de tre parametre (B, C, D) har humanistisk forskning svært ved at konkurrere på lige vilkår med sundhedsvidenskab, naturvidenskabelig eller teknisk forskning. Dette skyldes flere ting:

- at der er forskellig publiceringstradition, hvor humaniora har færre store samlende, generelle tidsskrifter, hvilket har gjort det svært at få samme antal BFI-point som andre fagområder,
- at private fonde har formålsbeskrivelser, der i højere grad tilgodeser de våde forskningsområder,
- at ph.d.-uddannelse i høj grad er afhængig af tiltrækningen af eksterne midler.

I takt med, at den konkurrenceudsatte andel af basismidlerne vokser, risikerer humaniora at miste yderligere terræn ift. andre forskningsområder. Modellen for tildeling af konkurrenceudsatte basismidler trækker midler fra humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning til sundhedsvidenskab, naturvidenskabelig eller teknisk forskning med mindre det enkelte universitet aktivt omfordeler basismidlerne mellem hovedområderne. Dette forstærkes også af, at uddannelsesaktiviteten falder på humaniora, men stiger på sundhedsvidenskab og teknisk videnskab.

HUMANISTISK FORSKNING LØSER SAMFUNDSUDFORDRINGER

Humanistisk forskning er i konstant udvikling og vekselvirkning med samfundet og andre videnskabelige discipliner. Den tværvidevidenskabelige forskning styrkes i disse år med fokus på at bidrage til løsninger af de nye samfundsudfordringer. Som eksempler på den type forskning kan følgende nævnes:

Center for tracking and Society om digitale systemers tracking af individet, Københavns Universitet

Centret beskæftiger sig med, hvordan digital sporing påvirker os som samfund og individ, og undersøger forskellige aspekter af indsamlingen af individets digitale spor, og hvilke konsekvenser det har for individet og de beslutninger, der bliver truffet. Fx hvordan sundhedsvæsenet bruger patienters selvrapporering gennem apps, og hvordan personlig profilering, målrettede annoncer og personaliseret indhold har betydning for traditionelle medier og det demokratiske samfund. Centret er placeret på Det humanistiske fakultet og er tværfagligt og spænder over medie- og kommunikationsforskning, datalogi, digital økonomi, overvågning, politisk økonomi og kritiske datastudier.

FACE-IT – om fremtidens arktiske kystøkosystemer, Aalborg Universitet
Forskningsprojektet er finansieret af EU Horizon 2020 og undersøger på tværs af 14 institutioner, hvordan klimaforandringerne i Arktis og de medfølgende konsekvenser for biodiversiteten påvirker befolkningen omkring Arktis. Fx gennem at identificere, hvordan man kan håndtere konsekvenserne af et varmere Arktis for biodiversiteten og samfundene med opbygning af viden om, hvordan det socialøkologiske system fungerer i dag, og hvordan det kan fungere i fremtiden. Projektet vil levere den første store systematiske sammenligning af kystområder under varierende grader af kryosfæretab med henblik på en holistisk forståelse af konsekvenserne for arktisk marinebiodiversitet og arktiske samfund, herunder fiskeri og turisme.

Human Health – Syddansk Universitet

Human Health er en tværfakultær indsats, der beskæftiger sig med praksisrettet forskning i de menneskelige aspekter af sundhed og sygdom. Human Health-indsatsen arbejder med, hvordan viden om sociale og humanistiske faktorer kan blive en integreret del af det danske sundhedssystem. Fx gennem projekter om forebyggelse af fejl og utilsigtede hændelser i sygehusbehandling ved at forstå menneskelig bias, og ved at arbejde med etik i sammenhængende sygdomsforløb – forsøg med sygdomsforløb på tværs af sektorer organiseret ud fra værdier om værdighed og selvbestemmelse.

UDVIKLING I STUDENTERPOPULATION, KANDIDATPRODUKTION OG LEDIGHED

05

Dette afsnit omhandler udviklingen i optag, søgning, bestand og ledighed på de humanistiske uddannelser. Tallene viser følgende hovedtendenser:

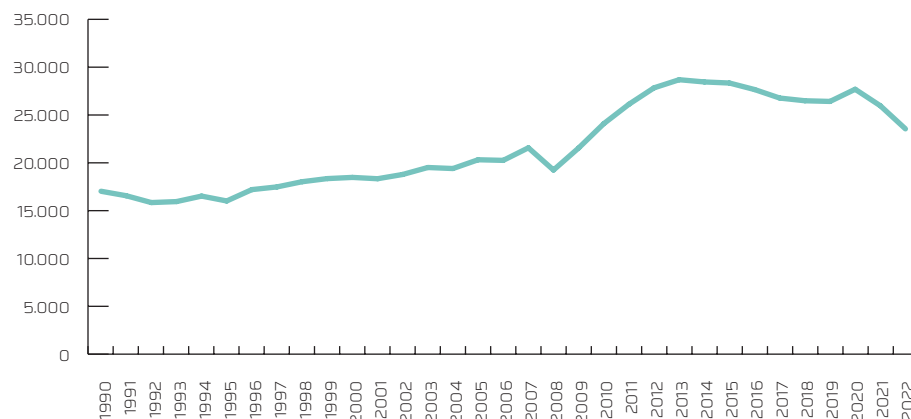
- Optaget på humaniora er næsten halveret siden 2013 og vil være mere end halveret, når den resterende del af de allerede besluttede reduktioner er gennemført.
- Humaniora optager i dag 10 pct. færre studerende, end hovedområdet gjorde i 1990.
- Humaniora har i de senere år været ramt af vigende søgning.
- Humaniorastuderende er gået fra at udgøre 30 pct. af den samlede studenterpopulation i 2010 til at udgøre 19 pct. i 2022.
- Dimittendledigheden falder markant på de dimittendårgange (2020 og 2021), der blev optaget efter indførelsen af den ledighedsbaserede dimensionering.
- Andelen af humanister, der ansættes på det private arbejdsmarked, er i dag 62 pct.

Optag på humaniora i relation til det samlede optag på universiteterne

I løbet af de seneste 30 år har en større andel af danske unge påbegyndt en videregående uddannelse. Den store stigning i optaget har især fundet sted, efter at der med globaliseringsstrategien i 2006 blev indført et mål om, at 50 pct. af en ungdomsårgang skulle have en videregående uddannelse. Målet blev hævet til 60 pct. i 2011 af SFR-regeringen, som tilføjede en målsætning om, at 25 pct. af en ungdomsårgang skulle have en lang videregående uddannelse. Således optog universiteterne i 1990 ca. 17.000 studerende, i 2005 ca. 20.000 studerende og i 2021 ca. 26.000 studerende (se figur 7).

FIGUR 7

OPTAG PÅ ALLE BACHELORUDDANNELSER

Figur 7. Kilde: Optag på bacheloruddannelser og udelte kandidatuddannelser. Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarehus på baggrund af Danmarks Statistik.

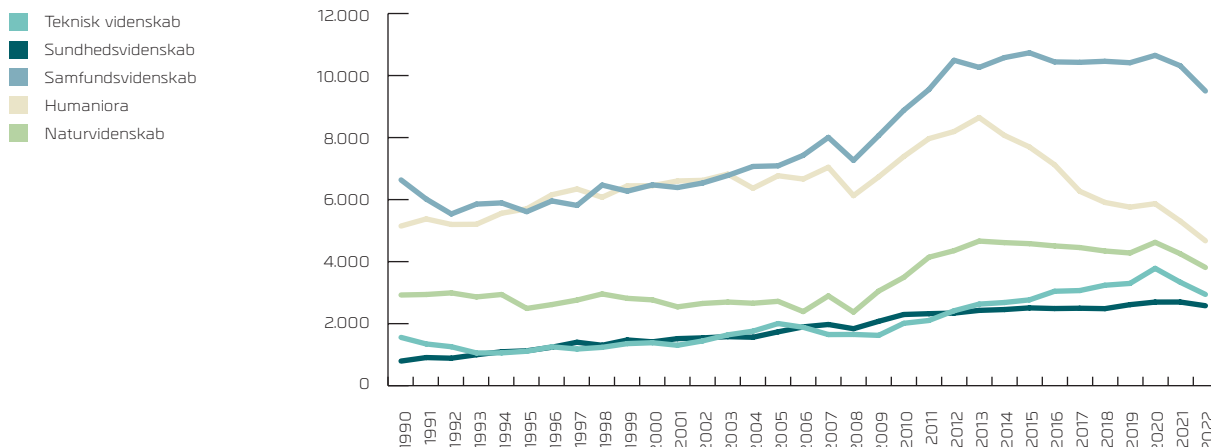
Udviklingen dækker imidlertid over store forskelle mellem universiteternes hovedområder, og humaniora skiller sig ud fra de øvrige hovedområder.

Selvom samfundsvidenskab og humaniora har været de hovedområder, der har optaget flest studerende, er humaniora – efter en periode i 10'erne med udvidelse – skåret ned, således at tilgangen er faldet med 47 pct. i forhold til 2013 og nu ligger 10 pct. under niveauet i 1990. I 2022 blev der optaget 4.627 studerende mod 8.688 i 2013 og 5.113 i 1990. I de kommende år vil optaget falde yderligere på grund af hhv. allerede besluttet dimensionering, lukkede humanistiske uddannelser og mindre ungdomsårgange.

Til sammenligning ligger optaget for alle øvrige hovedområder væsentligt over niveauet i 1990.

FIGUR 8

BACHELOROPTAG PER HOVEDOMRÅDE

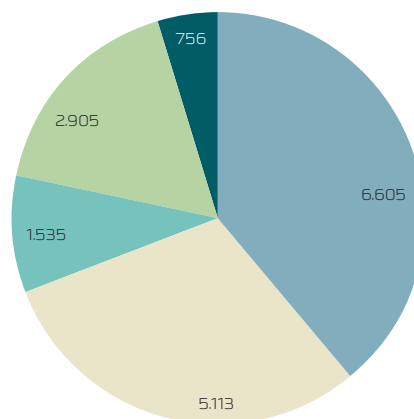
Figur 8. Kilde: Tilgang til bacheloruddannelser og udelte kandidatuddannelser. Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarehus på baggrund af Danmarks Statistik.

På det tekniske område er optaget fordoblet. På det sundhedsvidenskabelige område er det tredoblet, og på det naturvidenskabelige hovedområde er der optaget ca. en tredjedel flere i forhold til 1990. Humaniora nærmer sig med andre ord de tre hovedområder, der traditionelt har haft det laveste optag, mens det samfundsvidenskabelige hovedområde stadig har et optag på et højere niveau.

FIGUR 9

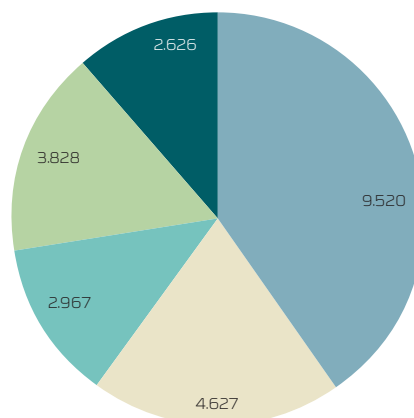
BACHERLOROPTAG I 1990 FORDELT PÅ HOVEDOMRÅDER

- Teknisk videnskab
- Sundhedsvidenskab
- Samfundsvidenskab
- Humaniora
- Naturvidenskab

BACHERLOROPTAG I 2022 FORDELT PÅ HOVEDOMRÅDER

- Teknisk videnskab
- Sundhedsvidenskab
- Samfundsvidenskab
- Humaniora
- Naturvidenskab

Figur 9. Kilde: Tilgang til bacheloruddannelser og udelte kandidatuddannelser. Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarehus på baggrund af Danmarks Statistik.

Hvor optaget på humanistiske uddannelser i 1990 udgjorde ca. 30 pct. af det samlede bacheloroptag på universiteterne, er andelen i 2022 reduceret til knap 20 pct.

Dimensionering

Universiteternes maksimale antal af studiepladser på uddannelserne er reguleret af tre forskellige typer af statslig fastsat dimensionering: den ledighedsbaserede dimensionering, den geografiske dimensionering som

følge af aftalen *Flere og bedre uddannelsesmuligheder i hele Danmark* og dimensioneringen af engelsksprogede uddannelser som følge af SU-forliget. Dertil kommer universiteternes egen dimensionering og en vigende søgning til nogle humanistiske uddannelser. Især den ledighedsbaserede dimensionering og den vigende søgning har resulteret i store fald i optaget på humaniora. De allerede besluttede dimensioneringer er ikke fuldt indfaset, og derfor vil optaget på humaniora falde yderligere i de kommende år.

Den ledighedsbaserede dimensioneringsmodel blev indfaset med start i 2015. Med den blev der reduceret i pladser på uddannelser med såkaldt ”markant eller systematisk overledighed”. Dette blev defineret som en dimittendledighedsgrad mindst 2 procentpoint højere end gennemsnittet for de videregående uddannelser samlet set i 7 ud af 10 år. Den ledighedsbaserede dimensionering baserer sig således på historiske data om uddannelsen. Da dimittendledigheden måles i 4.-7. kvartal og vurderes på baggrund af 10 års udvikling, er den baseret på en ledighedsprofil på kandidater, der er optaget på en bacheloruddannelse op til 15 år tidligere. Således tager modellen ikke hensyn til nyere udviklinger i optag og beskæftigelse, og modellen reagerer langsomt på fx ændringer i overgangen til job.

Langt de fleste studiepladser på humanistiske uddannelser er underlagt den ledighedsbaserede dimensionering. Blandt de optagne i 2021 blev 4.932 studerende optaget på en uddannelse, som er omfattet af ledighedsbaseret dimensionering, mens kun 372 studerende blev optaget på en uddannelse, der ikke er omfattet af dimensionering. Der er løbende blevet udtaget nye uddannelser til dimensionering, og der vil frem til 2025 finde yderligere beskæringer sted som følge heraf.

Loftet over engelsksprogede studiepladser har også fungeret som en form for dimensionering, da den politiske aftale om en maksimal udgift til SU til EU-borgere har medført et loft over, hvor mange engelsksprogede uddannelsespladser, herunder humanistiske, universiteterne må oprette.

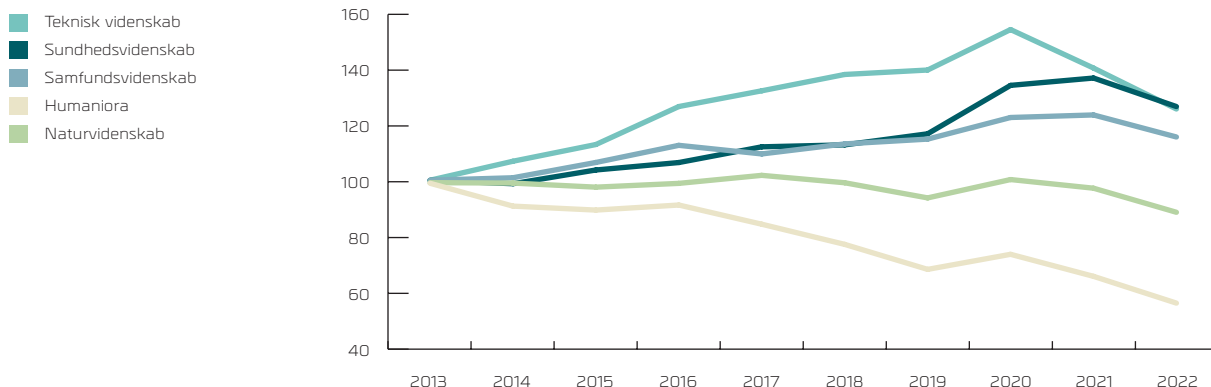
I forlængelse af aftalen *Flere og bedre uddannelsesmuligheder i hele Danmark* skal universiteterne frem til 2030 reducere samlet set 5,7 pct. i antallet af studiepladser i de fire store universitetsbyer samt Roskilde. Da dimittendledighed også i denne forbindelse blev anvendt som hovedargument for placeringen af reduktionerne, kom de humanistiske uddannelser til at bære den største andel af reduktionen af studiepladser i forbindelse med aftalen med en yderligere reduktion på knap 13 pct. i forhold til optag i 2019.

Udviklingen i søgning

Faldet i optag skyldes først og fremmest dimensionering, men i de seneste år også vigende søgning. Samtidig med, at dimensioneringen er indfaset, er antallet af 1. prioritetsansøgere til de humanistiske uddannelser også faldet. Fra 2013 til 2022 er antallet af 1. prioritetsansøgere faldet med 44 pct. fra 10.675 ansøgere til 5984 ansøgere. Humaniora skiller sig klart ud i forhold til de andre hovedområder med det største fald i ansøgere:

FIGUR 10

UDVIKLING I 1. PRIORITETSANSØGERE, INDEKSERET

Figur 10. Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriets Datavarehus.

Anm.: Indeksret udviklingen i 1. prioritetsansøgere til universiteternes bacheloruddannelser, 2013=100.

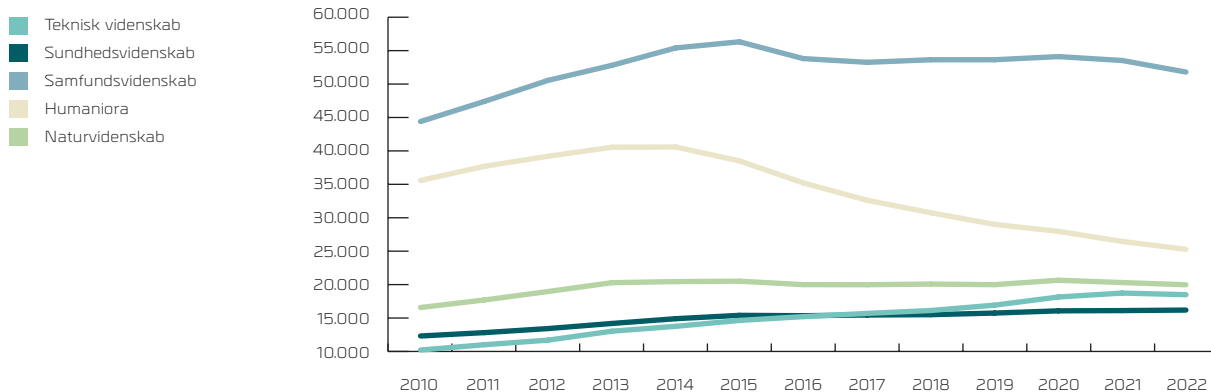
Som konsekvens heraf udgør 1. prioritetsansøgere til humaniora en stadig mindre andel af de samlede 1. prioritetsansøgere. I 2013 modtog humaniora knap 28 pct. af de samlede 1. prioritetsansøgninger, i 2022 var det knap 16 pct. Der er dog fortsat for flere uddannelser langt flere 1.prioritetsansøgere, end der er studiepladser.

Udviklingen i bestand

Hvis man ser på antallet af indskrevne studerende, er humaniora det hovedområde, hvor bestanden er faldet mest markant. I 2010 var 35.659 studerende i gang med en humanistisk bachelor- eller kandidatuddannelse. I 2022 var det 25.066 studerende, hvilket svarer til et fald på ca. 30 pct. i forhold til 2010 og et fald på ca. 39 pct. i forhold til 2014, hvor bestanden på humaniora toppede med 40.803. Humaniorastuderende er gået fra at udgøre 30 pct. af den samlede studenterpopulation i 2010 til at udgøre 19 pct. i 2022. Når de seneste års faldende optag slår igennem i hele bestanden, vil denne andel forventet falde yderligere.

FIGUR 11

BESTAND - ANTAL STUDERENDE INDSKREVET PÅ BACHELOR- OG KANDIDATUDDANNELSER

Figur 11. Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarehus.

Faldet i bestand hænger i høj grad sammen med et reduceret optag, men hurtigere gennemførelstider ligger også til grund for udviklingen. Med indførelse af fremdriftsreformen i 2013/14 og de medfølgende studieaktivitetskrav er den gennemsnitlige studietid for humaniorastuderende faldet markant. Den ligger nu på niveau med de andre hovedområder, hvor nogle humaniorafag tidligere har haft tradition for, at studerende brugte mange måneder mere end normeret tid. Særligt på kandidatniveau, hvor studerende i 2011 brugte gennemsnitligt 15,2 måneder længere end normeret tid, brugte de i 2021 gennemsnitligt 3,5 måneder længere, hvilket ligger tæt på gennemsnittet for overskridelse af normeret tid for alle hovedområder. Denne udvikling betyder også, at humaniorastuderende kommer hurtigere ud på arbejdsmarkedet end tidligere.

Udvikling i ledighed

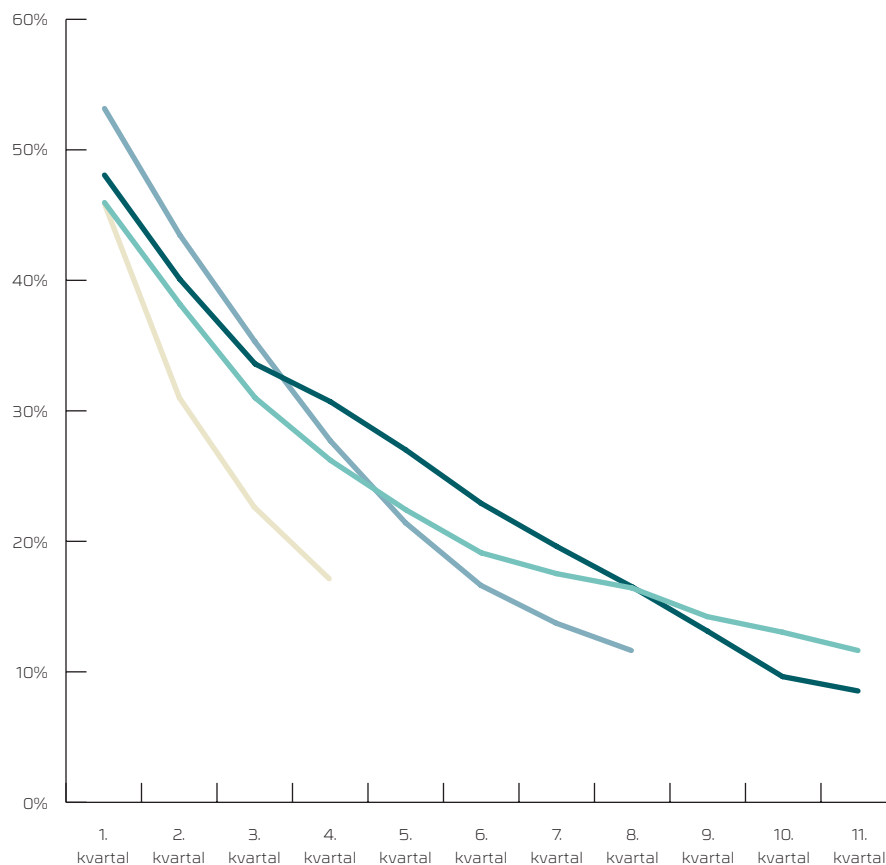
Idet dimittendledighed måles i 4.-7. kvartal efter dimission, henviser dimittendledighed til kandidater, der blev optaget på deres bacheloruddannelse mindst 7 år tidligere. De nuværende opgørelser over dimittendledighed vedrører kandidater, som blev færdiguddannede i 2020, og som senest er startet på deres bacheloruddannelse i 2015. Den seneste måling af dimittendledighed vedrører således en kandidatårgang, der blev optaget to år senere end det år, hvor der var det største optag nogensinde på universiteterne generelt og humaniora specifikt (2013), og hvor den ledighedsbaserede dimensionering endnu kun var ca. 10 pct. indfaset. Tilgangen til humanistiske uddannelser var i 2022 47 pct. mindre end i rekordåret 2013 og 40 pct. mindre end i 2015. Effekten af reduktionen fra 2015 og fremefter indgår derfor ikke i de seneste opgørelser, og det indebærer, at den aktuelt målte ledighed for de seneste dimittendårsgange afspejler et langt højere optag end det, der er i dag.

Ikke desto mindre ses der allerede nu en markant nedgang i dimittendledigheden. En del af forklaringen på denne nedgang skal formentlig søges i konjunkturmæssige forhold, men den skal også ses i lyset af dels dimensioneringen, dels de humanistiske uddannelsers arbejde med at øge de studerendes employabilitet og kontakt med arbejdsmarkedet under uddannelsen, som det fremgår af afsnit 7. Universiteterne er endnu ikke i mål med at løse opgaven mht. at få kandidaterne hurtigt i beskæftigelse, men udfordringen er blevet betydeligt mindre. For årgang 2021 findes kun tal for ledighed i op til 4. kvartal, men der ses en tydelig tendens. Sammenlignet med de tre foregående årgange har kandidaterne fra 2021 den laveste ledighedsgrad hidtil og er i stand til at finde job langt hurtigere i 2. og 3. kvartal efter dimission, mens deres ledighed i 4. kvartal er på ca. 17 pct. og fortsat faldende. 2021-dimittenders ledighed ligger dermed 44 pct. under ledighedsgraden for 2019-dimittender i 4. kvartal.

FIGUR 12

LEDIGHED FOR DIMITTENDÅRGANGE

■ Humaniora 2018
■ Humaniora 2019
■ Humaniora 2020
■ Humaniora 2021

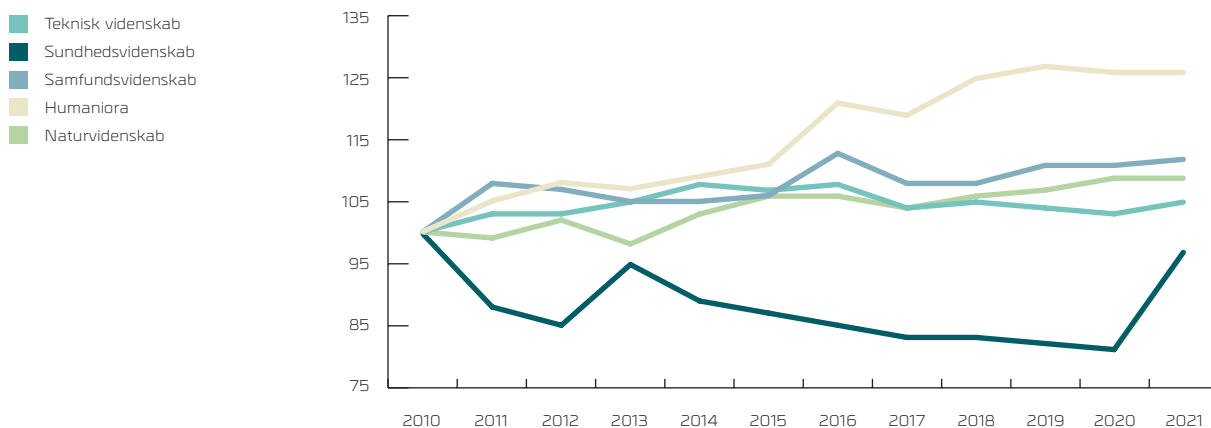
Figur 12. Kilde: UFM's datavarehus på baggrund af Danmarks Statistik.

Denne udvikling medfører, at dimittendledigheden for de humanistiske kandidater bevæger sig i retning af dimittendledigheden for de øvrige hovedområder. Det markante fald frem mod 4. kvartal for humanistiske kandidater fra årgang 2021 peger i retning af, at den gennemsnitlige ledighedsgrad i 4. til 7. kvartal vil kunne komme under 10 pct. Hidtil har ledighedsgraden mellem hovedområder nærmet sig hinanden efter de første to år, hvor dimittendledigheden måles. At dømme efter den seneste tendens, ser det ud til, at ledighedsgraden for humaniora vil nærme sig ledigheden for de andre hovedområder hurtigere. Efter 3 år har ledighedsgraden for de senere årgange af humanistiske kandidater været omkring 10 pct.

Flere i privat beskæftigelse

Universiteternes indsatser har også bidraget til at styrke humanistiske kandidaters muligheder for beskæftigelse i den private sektor, hvilket beskrives nærmere i afsnit 7. I 2010 fik knap halvdelen af nyuddannede deres første job i den private sektor. I 2021 var det 62 pct. Humaniora er dermed det hovedområde, der i perioden har haft den største forholdsmæssige stigning i kandidater, der opnår ansættelse i den private sektor. Efterspørgslen fra private arbejdsgivere har således været stigende også i de år (2016-2019), hvor kandidatproduktionen på humaniora har været størst.

FIGUR 13

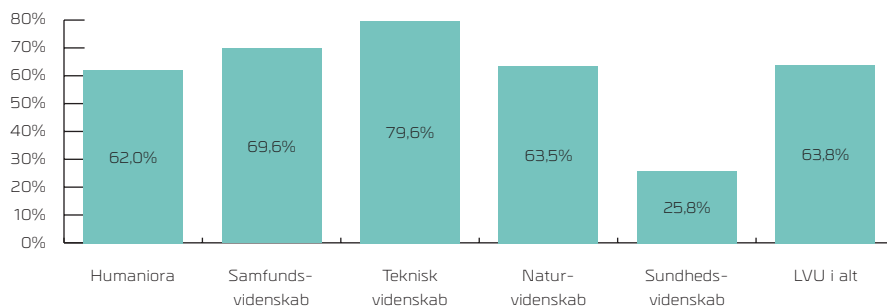
**UDVIKLINGEN I ANDELEN AF KANDIDATER, SOM FÅR DERES JOB I DEN PRIVATE SEKTOR
(INDEKS: 2010=100)**

Figur 13. Kilde: Akademikernes beregninger pba. registerdata fra Danmarks Statistik.

Anm.: Figuren omfatter personer med lang videregående uddannelse, som ikke er påbegyndt en anden uddannelse inden for seks måneder efter dimission. Studieårangange defineres som personer, der fuldfører en uddannelse fra 1. oktober året før til 31. september i året.

Den stærke stigning i antallet af humanistiske kandidater på det private arbejdsmarked indebærer, at humaniora i dag næsten ligger på niveau med andelen af naturvidenskabelige og samfundsfaglige kandidater jf. nedenstående diagram.

FIGUR 14

ANTAL DIMITTENDER MED FØRSTE JOB I PRIVAT SEKTOR, 2021

Figur 14. Kilde: Akademikernes beregninger pba. registerdata fra Danmarks Statistik.

Anm.: Figuren viser, hvor stor andel af dimittenderne for hvert hovedområde, som får deres første job i den private sektor. Figuren omfatter personer med lang videregående uddannelse, som ikke er påbegyndt en anden uddannelse inden for seks måneder efter dimission. Studieårangange defineres som personer, der fuldfører en uddannelse fra 1. oktober året før til 31. september i året.

Forventninger til den fremtidige ledighedssituation

Med udrulningen af den planlagte dimensionering bliver kandidatproduktionen på humaniora fortsat mindre, samtidig med at universiteterne har udviklet uddannelserne med henblik at kvalificere kandidaterne til jobfunktioner på det private arbejdsmarked. Det må derfor forventes, at der kommer til at mangle humanistiske kandidater. De første tegn på en mangelsituation kan ses på sprogområdet.

I regi af Det nationale Center for Fremmedsprog (NCFF) er der blevet foretaget en analyse af sproglærersituationen i såvel grund- som ungdomsuddannelserne. Ifølge NCFF's fremskrivninger er hver fjerde underviser i italiensk, fransk og tysk over 55 år, og kandidatproduktionen er faldet med hhv. 31 pct., 60 pct. og 14 pct. på de pågældende fag i perioden 2015 til 2020. Gymnasieskolen vil på det grundlag i 2030 mangle 62 fransklærere og 40 tysklærere.²

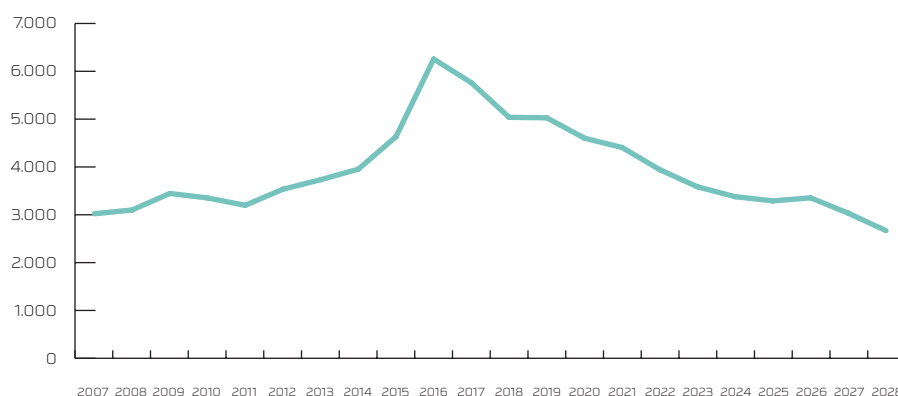
I takt med, at kandidatproduktionen falder yderligere, og de humanistiske kandidater i stigende grad finder vej til det private arbejdsmarked, er der risiko for, at den afdækkede mangelsituation på sprogområdet vil brede sig til andre humanistiske fagfelter.

Dertil kommer, at implementeringen af fremdriftsreformen, hvor tempoet for færdiggørelse af kandidater blev øget markant, og hvor forsinkede specialestuderende blev færdige eller udskrevet af universiteterne, resulterede i en ekstraordinært stor kandidatproduktion i årene 2016, 2017 og delvis 2018, der i overvejende grad er blevet opsuget af arbejdsmarkedet.

Af figur 15 fremgår dels den ekstraordinært store kandidatproduktion, der toppede i 2016 (6000+), dels det store fald frem til i dag, hvor der i 2022 blev produceret knap 4.000 kandidater, dels en fremskrivning af det yderligere fald i produktionen, der vil finde sted, når man tager de seneste års reducerede bacheloroptag og tidligere overgangsfrekvenser til kandidatuddannelser i betragtning. Danske Universiteter forventer således, at der vil blive færdiguddannet godt 2.600 humanistiske kandidater i 2028, svarende til et fald i kandidatproduktion på 58 pct. sammenlignet med 2016, hvor der blev uddannet flest kandidater, og omtrent en halvering af niveauet i midt og slut 2010'erne i øvrigt.

FIGUR 15

ANTAL FÆRDIGUDDANNEDE KANDIDATER PÅ HUMANIORA, FREMSKRIVNING

Figur 15: Udviklingen i den humanistiske kandidatproduktion.

Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarevarehus og egne beregninger. Kandidatproduktionen fra 2023-2028 er fremskrevet baseret på kendte optagelsestal og en gennemførelseskoefficient på 0,57.

2 EPINION-rapport for NCFF – Kortlægning af fremmedsprog i uddannelsessektoren – 2021
(s. 40-48)

06

Den humanistiske uddannelsesportefølje er blevet tilpasset løbende efter samfundets behov. I dette afsnit beskrives, hvorledes der dels er blevet foretaget en anselig reduktion i antallet af udbud, dels er blevet gennemført sammenlægninger af uddannelser, omlagt til nye, tværfaglige uddannelser i samarbejde med andre hovedområder og inkorporeret uddannelser udefra i det humanistiske hovedområde. Alt i alt er den samlede humanistiske uddannelsesportefølje en ganske anden, end den var for tyve år siden. Afslutningsvis udpeges nogle af de udfordringer, der er forbundet med reduktion og omlægning af porteføljen. Afsnittets hovedpointer:

- Der har fundet en betydelig centralisering og arbejdsdeling mellem universiteterne sted således, at mange fag i dag kun udbydes ét eller to steder i Danmark.
- Denne tilpasning er resulteret i, at der er gennemført 114 lukninger af uddannelsesudbud siden 2010.
- Porteføljen er stærkt forandret, fordi nye typer af uddannelser rettet mod nye samfundsbehov er udviklet.
- Nye typer af kandidatuddannelser giver mulighed for at skifte retning undervejs i studiet.
- Reduktionen i uddannelsesporteføljen gør det vanskeligt at honorere de efterspurgte humanistiske kompetencer til arbejdsmarkedet.
- Som konsekvens heraf er det i særdeleshed vanskeligt at opretholde et tilstrækkeligt uddannelsesudbud i hele den geografiske bredde af landet, herunder særligt i Vestdanmark, hvilket ikke mindst vil få konsekvenser for uddannelse af undervisere til gymnasieskolen.

Det humanistiske uddannelsesudbud i dag

I dag findes der 74 humanistiske bacheloruddannelser og 126 kandidatuddannelser, der fordeler sig på følgende kategorier:

FIGUR 16

OVERSIGT OVER UDDANNELSER PÅ KATEGORI	BACHELOR	KANDIDAT
Sprog og Områdestudier	32	43
Kunst, Kultur- og Mediestudier	13	26
Pædagogik og Didaktik	3	15
Religion og Teologi	2	5
Journalistik, Kommunikation og Formidling	9	16
It, Data og Digitalisering	2	6
Historie, Filosofi og Arkæologi	11	12
Øvrig	2	3
I alt	74	126

Figur 16. Anm.: Optællingen er foretaget med udgangspunkt i Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarehus og omfatter universiteternes bachelor- og kandidatuddannelser på det humanistiske hovedområde (inkl. det teologiske hovedområde). Uddannelser, der er under afvikling og besluttet lukket er udeladt fra optællingen.³

Denne opgørelse giver dog ikke nødvendigvis et retvisende billede af antallet af humanistiske uddannelser i Danmark. Det skyldes, at afgrænsningen mellem uddannelser er foretaget ud fra forskellige logikker, og at inddelingen i hovedområder i statistikken ikke altid følger hovedområdeinddelingen i praksis.

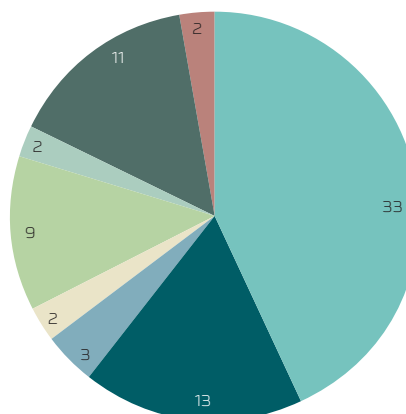
Ifølge Danmarks Statistik er der 200 uddannelser på 262 udbud. Der er flere uddannelsesudbud, end der er uddannelser, fordi den samme uddannelse fx kan være udbudt på flere forskellige institutioner eller på samme institution flere forskellige steder i landet. Den samme uddannelse kan også være udbudt på flere forskellige sprog eller med flere sprogetninger, men så tæller hvert sprog som en separat uddannelse.

Af opgørelsen fremgår det, at en væsentlig grund til, at der er relativt mange uddannelser på humaniora i forhold til andre hovedområder, er, at der er brug for at dække et bredt spektrum af sprogområder. Således fremgår det af nedenstående lagkagediagram, at sprog og områdestudier udgør knap 50 pct. af det samlede bachelorudbud. Således hører 32 ud af de 74 bacheloruddannelser hjemme i denne kategori.

³ Man skal imidlertid være opmærksom på opgørelsesmetoden. Uddannelses- og Forskningsministeriet anvender data om uddannelserne fra Danmarks Statistik, som indhenter data fra universiteterne. I Danmarks Statistik har hver uddannelse en uddannelseskode, som kan være fælles med en tilsvarende uddannelse fra et andet universitet, eller som er unik for uddannelsen.

FIGUR 17

ANTAL BACHELORUDDANNELSER UD FRA FAGLIG KATEGORI

Figur 17. Anm.: Optællingen er foretaget med udgangspunkt i Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarehus og omfatter universiteternes bachelor- og kandidatuddannelser på det humanistiske hovedområde (inkl. det teologiske hovedområde). Uddannelser, der er under afvikling og besluttet lukket er udeladt fra optællingen).

Uddannelse inden for et sprogområde fordrer naturligvis undervisning i det specifikke sprog.

FIGUR 18

OVERSIGT OVER BACHELORUDDANNELSER INDEN FOR SPROG OG OMRÅDESTUDIER

Amerikanske studier,	International virksomhedskommunikation i 2 fremmedsprog,
Arabisk- og islamstudier,	Italiensk sprog og kultur,
Asienstudier, Japanstudier,	Klassisk filologi,
Asienstudier, Kinastudier,	Klassisk filologi,
Asienstudier, Koreastudier,	Latin,
Brasilianske studier,	Lingvistik,
Engelsk,	Mellemøstens sprog og samfund - Ægyptologi,
Erhvervsøkonomi-erhvervsprog, engelsk, negot.	Mellemøstens sprog og samfund,
Erhvervsøkonomi-erhvervsprog, tysk, negot.	Moderne Indien og Sydasiestudier,
Fransk sprog, litteratur og kultur,	Ruslandstudier,
Græsk, klassisk,	Spansk og latinamerikansk sprog og kultur,
Grønlandske og arktiske studier,	Spansk og spanskamerikansk sprog, litteratur og kultur,
Indianske sprog og kulturer,	Sprog og internationale studier-engelsk,
Internat. virksomhedskommunikation, engelsk,	Sprog og internationale studier-spansk,
Internat. virksomhedskommunikation, fransk,	Tysk sprog, litteratur og kultur,
Internat. virksomhedskommunikation, spansk,	Østeuropastudier,
Internat. virksomhedskommunikation, tysk,	
International erhvervsøkonomi med fremmedsprog,	

Figur 18. Anm.: Opgørelsen og benævnelsen er foretaget med udgangspunkt i Uddannelses- og Forskningsministeriets datavarehus og omfatter universiteternes bacheloruddannelser inden for kategorien sprog og område studier. Navngivningen kan adskille sig lidt fra universitet til universitet. Uddannelser, der er under afvikling og besluttet lukket er udeladt fra optællingen.

Administrative forhold som fx retskrav og dimensionering gør det imidlertid nødvendigt at fastholde udbuddene særskilt. Studerende på en bacheloruddannelse har retskrav på en specifik kandidatuddannelse. For at kunne styre kandidatoptaget, så det passer med dimensioneringslofterne, er universiteterne typisk nødsaget til at fastholde flere forskellige bacheloruddannelser til trods for, at de ligner hinanden lidt.

En medvirkende faktor til, at der tilsyneladende findes mange uddannelser inden for Sprog- og områdestudier, er også, at én uddannelse betragtes som udgørende flere uddannelser, såfremt den har forskellige sprogretninger med tilhørende distinkte adgangskrav. Det gælder fx uddannelsen International virksomhedskommunikation, der bliver til fem distinkte uddannelser i opgørelsen ovenfor på grund af sprogretningerne.

Kraftig reduktion af porteføljen

Porteføljen af humanistiske uddannelser er i de senere år blevet kraftigt reduceret, og samlet set er der derfor langt færre humanistiske uddannelser end for bare ti år siden.

Det omfattende arbejde med at reducere udbud er udtryk for, at der siden 2010 er gennemført en omfattende rationalisering af uddannelsesporteføljen. Det gælder både internt på de humanistiske fakulteter og på tværs af universiteterne. En væsentlig del af den forsimpning af uddannelsesudbuddet, som er blevet efterspurgt i de seneste år, er gennemført på det humanistiske område.

Lukninger

Universiteterne har siden 2010 lukket 114 uddannelsesudbud på humaniora, hvoraf 93 ikke længere findes på det pågældende universitet, mens der i 21 tilfælde har været tale om lukning af et decentralt uddannelsesudbud. Tabellen herunder viser en oversigt over uddannelseslukninger på det humanistiske område siden 2010:

LUKKEDE UDDANNELSESUDBUD PÅ HUMANIORA I ALT 2010-2023	114
- bacheloruddannelser	55
- kandidatuddannelser	54
- kombinationsfag mv.	5
Heraf udbud, som ikke findes på institutionen mere	93
Heraf udbud som fortsat findes på samme institution, men blev lukket på decentralt campus	21

Figur 19. Anm. data vedr. lukkede uddannelsesudbud er indsamlet fra universiteterne. Uddannelserne tælles med som lukkede det år, beslutningen om lukning er truffet.

Siden 2013 er der stort set heller ikke blevet godkendt nye humanistiske uddannelser. I perioden har alle nye udbud af uddannelser skullet godkendes gennem en prækvalifikation i Det rådgivende udvalg for vurdering af udbud af videregående uddannelser – RUVU. Fra 2013 til 2022 har RUVU kun godkendt fire nye humanistiske udbud, heraf er to Erasmus Mundus-uddannelser og en Nordic Master, altså alle tre uddannelser, hvor danske universiteter indgår i internationale samarbejder, og hvis studenterpopulation er ganske lille.

Sammenlægninger

Siden 2010 har universiteterne foretaget en lang række sammenlægninger af uddannelser, idet 63 uddannelsesudbud er lagt sammen til 25. Typisk har man samlet 2-5 mindre uddannelser og skabt en bredere uddannelse, hvor det er muligt at specialisere sig i en vis grad inden for de samme felter, som tidligere var hver sin uddannelse. Sammenlægningen giver mulighed for et bredere og mere robust fagligt miljø samt synergi mellem forskningsfelterne, men det kan også udviske den faglige identitet for det enkelte fag.

Eksempler på sammenlægninger:

- På Aarhus Universitet har man samlet kandidatuddannelserne for de små sprogbaserede områdestudier (Kinastudier, Japanstudier, Brasilianske Studier, Indien- og sydasiastudier samt Ruslandsstudier) i kandidatuddannelsen Globale Områdestudier. I forbindelse med denne sammenlægning blev de samfundsrelaterede dele af de tidligere uddannelser opprioriteret mhp. at give kandidaterne en tydeligere arbejdsmarkedsorienteret profil.
- Også på Københavns Universitet har de sprogbaserede områdestudier været genstand for sammenlægninger. Således er Arabisk, Persisk, Hebraisk og Tyrkisk nu samlet i uddannelsen i Mellemøstens sprog og samfund, mens Russisk, Polsk og Balkanstudier er samlet i Østeuropastudier, og Kinastudier, Koreastudier og Japanstudier er på kandidatniveau samlet i én uddannelse i Asienstudier. I sammenlægningsprocesserne har man haft fokus på at kunne bevare de sproglige specialiseringer i de nu større og bredere uddannelser.
- Et eksempel på sammenlægninger af nogle større humanistiske uddannelser på Københavns Universitet er sammenlægningen af Religionshistorie og Religionssociologi til én samlet kandidatuddannelse i Religionsvidenskab. Et andet eksempel er sammenlægningen af Filmvidenskab og Medievidenskab til én samlet kandidatuddannelse i Film- og Medievidenskab.

Ændring af uddannelsessammensætningen

Også karakteren af uddannelsesporteføljen har ændret sig på baggrund af en gennemgribende indholdsmæssig omlægning som følge af en bestræbelse på at lave uddannelser i overensstemmelse med samfundets behov.

Tværgående kandidatuddannelser

Det fremgår af ovenstående oversigt over humanistiske uddannelser, at der i dag er væsentligt flere kandidatuddannelser end bacheloruddannelser. Det skyldes, at det først og fremmest er på kandidatniveau, at der frem til 2013 blev udviklet nye uddannelser. I hele den periode, hvor universiteterne har bestræbt sig på at imødekomme de politiske vækstforventninger, er der arbejdet med at sikre de studerendes employabilitet ved at stille kandidatuddannelsesmuligheder til rådighed, der er mere arbejdsmarkedsrettede og problemorienterede.

De 50 ekstra uddannelser i forhold til bachelorniveauet (fx Human Security, Oplevelsesøkonomi, Webkommunikation eller Moderne Kultur og Kulturformidling) optager således typisk enkeltfaglige bachelorer.

Kandidatuddannelser uden underliggende bacheloruddannelser er typisk kendetegnet ved at være etableret på tværs af fakulteter, og de bringer således de humanistiske fagligheder i spil med andre fagligheder. Nedenfor er eksempler fra de forskellige universiteter:

- Fra Aarhus Universitet kan nævnes kandidatuddannelser som Oplevelsesøkonomi, der er lavet i samarbejde med samfundsvidenskab, eller Human Security, der inddrager såvel samfundsvidenskabelige som naturvidenskabelige fagligheder.
- Fra Aalborg Universitet kan nævnes, at en række bachelorer fra humaniora går videre på f.eks. cand. IT-uddannelserne.
- På Syddansk Universitet er en lang række uddannelser fra bachelorniveau ligeligt delt mellem det humanistiske og det samfundsvidenskabelige eller sundhedsvidenskabelige område – fx Negot-uddannelserne og Designledelse (humaniora/samfundsvidenskab) og Audiologopædi (humaniora/sundhedsvidenskab) – ligesom en del bachelordimittender går videre på fx cand.IT uddannelser og Data Science.
- På Københavns Universitet indgår Det Humanistiske Fakultet i tre samarbejdsuddannelser: kommunikation og it, IT and Cognition samt kognitions- og datavidskab. Sidstnævnte har første optag i 2023 og er et samarbejde mellem de samfundsvidenskabelige, humanistiske, naturvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige områder. Herudover samarbejder fakultetet med Copenhagen Business School om kandidatuddannelsen i Interkulturelle Markedsstudier og leverer undervisning til bacheloruddannelsen i International Business in Asia også på Copenhagen Business School. Endeligt huser Københavns Universitet flere hele uddannelser, hvis kernefaglighed går på tværs af hovedområder, fx Audiologopædi, Cognition and Communication og Informationsstudier.
- Roskilde Universitet gennemførte i 2022 en omfattende reform af alle universitetets kandidatuddannelser, hvor den hidtidige kombinationsstruktur blev udfaset og en lang række fag lagt sammen i nye tværfaglige kandidatuddannelser. Alle de nye kandidatuddannelser er designet med samfundsorienterede perspektiver og indlagte arbejdsmarkedsrettede aktiviteter, f.eks. i form af projektarbejder i samarbejde med eksterne virksomheder, projektorienterede praktikforløb og kurser med virksomhedsbesøg.

Denne udvikling har medført, at universiteterne i højere grad giver de studerende mulighed for at vælge en anden retning på kandidatniveau, typisk med en mere tydelig erhvervsretning. Der er i dag en meget væsentlig del af humanistiske bachelorer, der tager en anden kandidatuddannelse end den, der ligger inden for det samme fagområde som deres bacheloruddannelse, og som de har retskrav til at starte på. I 2022 udgjorde studerende uden retskrav omtrent 60 pct. af optaget på humanistiske kandidatuddannelser.⁴

4 Kilde: Danske Universiteters statistiske beredskab. Anm.: Hovedområdeinddelingen i det statistiske beredskab følger dog fakultetsgrænserne, og adskiller sig fra hovedområdeinddelingen i Danmarks Statistik og Uddannelses- og Forskningsministeriets beredskab.

Inkorporering af uddannelser fra andre hovedområder

Med til billedet hører, at en del af den population, som i dag tæller som humanistiske studerende, udgøres af studerende, der siden 2010 er overtaget fra andre hovedområder, som det eksemplificeres nedenfor. Disse studerende er også med til at ændre den humanistiske profil og har fået stigningen i optaget på humaniora til at se større ud, end det reelt har været.

- Det drejer sig eksempelvis om uddannelserne i International Virksomhedskommunikation på Aarhus Universitet, der efter først at være blevet en del af det samfundsvidenskabelige fakultet efter indfusioneringen af Handelshøjskolen, blev overdraget til Artsfakultetet i 2016-17. På bachelorniveau drejede det sig om ca. 300 studerende. En lignende udvikling har fundet sted på International Virksomhedskommunikation på Syddansk Universitet.
- I 2013 blev Det Informationsvidenskabelige Akademi (tidligere Danmarks Biblioteksskole) en del af Det Humanistiske Fakultet på KU. I dag hedder fagområdet Informationsstudier og har en tilknyttet bachelor- og kandidatuddannelse.
- Et andet eksempel er samarbejdsuddannelsen i Interkulturelle Markedsstudier. I 2015 opstod uddannelsen ud af et ønske om at bevare en erhvervsproglig kandidatuddannelse (cand.ling.merc.) som tilbud i Østdanmark til såvel studerende fra Københavns Universitet som fra Copenhagen Business School i forbindelse med, at Copenhagen Business School besluttede at afvikle deres erhvervsproglige cand.ling.merc.-uddannelser, herunder en kandidatuddannelse, der i høj grad lignede den nuværende kandidat i Interkulturelle Markedsstudier.

Konsekvenser af den ændrede uddannelsesportefølje

Udviklingen af den humanistiske portefølje baseret på lukninger, sammenlægninger, etablering af tværgående kandidatuddannelser og inkorporering af uddannelser og uddannelseselementer fra andre hovedområder har på mange måder bidraget til et både stærkere og mere bæredygtigt humaniora i Danmark. Det har dog haft konsekvenser for både de studerende og for det faglige udbud i Danmark.

Mindre fleksibilitet for studerende

Som følge af nedlægningerne findes flere og flere uddannelser kun på ét eller to universiteter i Danmark. Et eksempel på det første er Italiensk, der i dag kun findes på Københavns Universitet. Eksempler på det andet kan også findes på sprogområdet, idet selvstændige uddannelser i Fransk og Spansk i dag kun findes på Aarhus Universitet og Københavns Universitet. For Tysks vedkommende gælder det, at man endnu kan læse det tre steder, men faget er stærkt under pres på Syddansk Universitet. Der er også andre eksempler på lukninger, der betyder, at færre sprog- og gymnasiefag kan læses i Region Syddanmark, Region Sjælland og i Region Nordjylland. Det gælder fx for to af de kunstfaglige fag fra gymnasieskolens fagkreds (Drama og Kunst), der i dag kun findes på Aarhus Universitet og Københavns Universitet.

Samlet set viser konsekvenserne af nedlægningerne sig især i forhold til udbuddet af gymnasiefag. I dag har Syddansk Universitet og Aalborg Universitet en begrænset gymnasieportefølje, mens de mindre gymnasiefag allerede i dag kun kan læses på Aarhus Universitet og Københavns Universitet. Dette indebærer en stor forskel på, hvilke kombinationsmuligheder det er muligt for en studerende fra hhv. Aarhus Universitet/Københavns Universitet og Aalborg Universitet/Syddansk Universitet at tage.

Udfordringer med at opretholde fag, når de lukkes på ét eller flere universiteter
Erfaringen fra de omtalte lukninger viser, at de studerende ikke flytter til et andet universitet for at læse det fag, de ikke længere kan læse på deres lokale universitet. De vælger i stedet at læse et andet fag. Lukningen af Fransk på Aalborg Universitet og Syddansk Universitet har eksempelvis ikke medført, at søgningen til Fransk på Aarhus Universitet er steget, selvom det nu er eneste udbud af Fransk i Vestdanmark.

Det kan således ikke altid give mening at samle kræfterne ét sted gennem uddannelseslukning, og der skal tages højde for de regionale behov for arbejdsmarkedet. Ellers risikerer lukningerne i et specifikt fag at ende i en nedadgående spiral, hvor et fag som fx Fransk risikerer at blive mindre, fordi det samlede nationale fagmiljø bliver for lille. I forlængelse af de yderligere allerede besluttede reduktioner i optaget pga. dimensionering og faldende søgning, bliver denne udfordring større i de kommende år.

Udfordringer med at understøtte lokale arbejdsmarkeder

Erfaringerne viser, at dimittender har lav mobilitet og en udpræget tendens til at finde job i samme region, som de blev uddannet i. De mange lukninger og sammenlægninger har derfor allerede medført, at det er blevet vanskeligere at levere arbejdskraft til de regionale arbejdsmarkeder. Det gælder ikke mindst gymnasieområdet, hvor der er betydelige udfordringer for Fransk og Tysk, og hvor der må forventes tilsvarende udfordringer for andre fag inden for få år.

UDFORDRINGER FOR SMÅFAG, SPROG- OG GYMNASIEFAG

Taskforcen er blevet bedt om at forholde sig eksplicit til udfordringer for småfag, sprogfag og gymnasiefag

Småfag

Universiteterne har hvert tredje år mulighed for at søge tilskud fra småfagspuljen til små humanistiske uddannelser, som kun findes ét sted i landet, og som ikke har et optag på over 20 studerende på bachelorniveau og 10 studerende på kandidatniveau. Aktuelt er 10 fag omfattet af ordningen, mens 25 humanistiske bacheloruddannelser havde i 2022 et optag på 20 studerende eller derunder, og 28 humanistiske kandidatuddannelser havde i 2022 et optag på 10 eller derunder.

Det hedder, at småfagsordningen vedrører opretholdelsen af små fag, som varetager ”en særlig national interesse”. Andelen af små fag er dog ved at nå en udbredelse, hvor småfagsordningen ikke dækker behovet for at beskytte fag af national interesse. Dertil kommer, at tilskuddet kun er treårigt, og at det derfor kan være svært at planlægge og opretholde robuste uddannelser.

Sprog

Som beskrevet ovenfor er søgningen til fremmedsprog fortsat faldende, hvilket resulterer i mindre uddannelsesmiljøer. Særligt situationen på fag som tysk og fransk er bekymrende, fordi de er nødvendige for fødekæden af tysk- og fransklærere til hhv. gymnasiet og folkeskolen. Samtidig er sprog- og områdestudier en vigtig kilde til at få viden om specifikke lande ud i samfundet. De mindre uddannelsesmiljøer kan gøre det svært at opretholde specialiseringerne i forskellige sprog og områder. Universiteterne har arbejdet med sammenlægninger på sprogområdet for at bevare specialiseringerne inden for bredere områdestudier, men sammenlægninger og samlæsninger kan gå ud over vidensopbygningen i de enkelte sprog.

Gymnasiefag

For at opnå undervisningskompetence i gymnasiet skal man leve op til en række krav til uddannelsens indhold (faglige mindstekrav) i to fag, der som oftest bliver læst som et hovedfag og et sidefag. Det er nødvendigt, at der findes gymnasiale uddannelser i alle dele af landet, hvis gymnasiernes behov for arbejdskraft skal imødekommes på tværs af landet. Derfor uddannes der også gymnasielærere i Øst-, Vest- og Nord- og Syddanmark. Fordi gymnasielæreruddannelsen kræver tofaglighed, er det vigtigt, at der på det enkelte universitet er en række kombinationsmuligheder, så de enkelte gymnasiale uddannelser kan få dækket deres underviserbehov i de forskellige fag. Lukningen af et enkelt gymnasiefag på et universitet kan derfor svække de øvrige gymnasierettede fag og sætte gang i en negativ spiral.

UDVIKLINGEN AF DE ENKELTE UDDANNELSER

07

Hvor de to foregående afsnit har handlet om udviklingen i optaget og i uddannelsesporteføljen, handler dette afsnit om den interne faglige udvikling – i curriculum og arbejdsformer – som de humanistiske uddannelser har gennemgået i de seneste par årtier, ikke mindst i bestræbelsen på at kvalificere kandidaterne bedre til et foranderligt arbejdsmarked. Udviklingsarbejdet har omfattet tre forbundne indsatsområder: 1) udvikling af uddannelsernes curriculum med henblik på at gøre dem mere tidssvarende i forhold til samfundets behov, 2) udvikling af støttefunktioner og nye arbejdsformer med det formål at forbedre kandidaternes overgang til arbejdsmarkedet, og 3) forbedring af uddannelsernes bidrag til det samlede uddannelseslandskab i Danmark.

Hovedpointerne er følgende:

- Uddannelsernes indhold – curriculum og arbejdsformer – har været i en rivende udvikling understøttet af en styrket aftagerdialog, et systematisk kvalitetsarbejde og uddannelsernes forskningsbaseret.
- Uddannelserne har arbejdet systematisk på at fremme dimittendernes hurtigere overgang til første job, herunder at sikre en tidlig kontakt med arbejdsmarkedet under uddannelsen og tilvejebringelse af konkrete karrierekompetencer.
- Der arbejdes på at sikre, at humaniora fortsat udfylder sin vigtige rolle som forskningsbaseret understøttelse af det øvrige uddannelsessystem, ikke mindst ift. undervisere på ungdomsuddannelserne.

Øget arbejdsmarkedsorientering af alle humanistiske uddannelser

Universiteterne har arbejdet målrettet på at omlægge og udvikle de humanistiske uddannelser, så de i høj grad retter sig mod det nutidige og fremtidige arbejdsmarked. Arbejdet har blandt andet været drevet af strukturelle ændringer og tiltag i form af en systematisk dialog med uddannelsernes aftagerpaneler og det kvalitetssystem, som er blevet indført på universiteterne som følge af Akkrediteringsloven, hvor overgangen til arbejdsmarkedet er et vigtigt kvalitetsområde. Ligeledes har uddannelserne fået løbende nye input fra de humanistiske forskningsmiljøer, der også i stigende grad orienterer sig mod aktuelle dagsordener i samfundet.

I 2007 blev det et lovkrav, at universiteterne opretter aftagerpaneler, der skal sikre uddannelsernes relevans. Det betyder, at alle uddannelser har regelmæssig dialog med et panel bestående af et repræsentativt udvalg af uddannelsens aftagere. Universiteterne har igennem årene forfinet og intensiveret denne systematiske dialog. Uddannelsernes kompetenceprofiler, arbejdsmåder og indhold er i samarbejde med aftagerpanelerne blevet skærpet i forhold til, hvad kandidaterne skal kunne, når de kommer ud på arbejdsmarkedet.

Institutionsakkrediteringen af universiteterne, der blev påbegyndt i 2013, har ligeledes skærpet bestræbelsen på at gøre uddannelserne mere erhvervsrettede. Det er sket i kraft af indførelsen af et mere systematisk arbejde med uddannelsernes kvalitet og relevans. De regelmæssige evalueringer af uddannelser ved eksterne eksperter (der typisk involverer aftagere), den systematiske monitorering af nøgletal (herunder ledighedstal) og behandling af dimittendundersøgelser, der alle er obligatoriske elementer i kvalitetsarbejdet, fører således typisk til løbende forandringer af uddannelsernes indhold med henblik på at øge erhvervsrelevansen.

Tilsammen har denne udvikling ført til, at en humanistisk uddannelse i dag er en ganske anden størrelse end for bare 10 år siden, for ikke at tale om for 20 eller 30 år siden. Dette kommer til udtryk i a) et nyt og mere tidssvarende indhold, b) øget inddragelse af praksis i undervisningen og c) nye arbejdsformer og ny didaktik.

- a) Uddannelserne har i dag et tidssvarende indhold, idet de har inddraget nye samfundsfænomener og aktuelle problemstillinger i deres genstandsfelt. Uddannelserne adresserer samfundsrelevante problemstillinger som fx udfordringerne med klima, bæredygtighed, social sammenhængskraft, digitalisering og nye medieformer (fx SoMe).

Uddannelserne har også udnyttet de muligheder, som nye, primært digitale, værktøjer har givet. Nye digitale redskaber inddrages i kurser og anvendes ud fra de respektive fagligheders synsvinkler. Historie- og litteraturstuderende bruger fx dataminingredskaber til at undersøge et større tekstkorpus, ligesom medievidenskabs- og kommunikationsstuderende bruger datavisualiseringsredskaber til at overskue mønstre i informationsstrømmen. På denne måde bibringes dimittenderne nye og tidssvarende færdigheder og kompetencer, der er direkte anvendelige i deres første job, ligesom de beredes på et arbejdsliv, der løbende vil kræve åbenhed over for nye teknologier.

Bestræbelsen på at indarbejde relevante digitale kompetencer i uddannelserne, så kandidaterne vil kunne bidrage til den digitale transformation, er afgørende for kandidaternes fremtidige plads i erhvervslivet, og den går på tværs af alle uddannelser. Det er blandt andet blevet adresseret i det store fælles projekt ”Det Digitale Curriculum”, der er et ministerielt finansieret projekt med det formål at skabe et digitalt curriculum i et samarbejde mellem fagpersoner på tværs af alle landets humanistiske fakulteter.

- b) En anden måde, hvorpå uddannelsernes erhvervsrelevans er blevet sikret, er gennem øget inddragelse af praksis og aftagerkontakt direkte i undervisning og prøver.

På alle uddannelser er der i dag mulighed for at tage projektorienterede forløb i eksterne organisationer (private og offentlige), hvor de studerende kan afprøve deres faglighed i praksis og dermed sikre, at deres kompetencer er relevante i den virkelige verden. Selvom der typisk er tale om en valgmulighed, vælger flere og flere studerende muligheden for at komme i projektorienteret forløb. På et stigende antal uddannelser gøres projektorienterede forløb ligefrem obligatoriske.

Praksis inddrages også i nye prøveformer, der indebærer kontakt med arbejdsmarkedet i selve udprøvningsfasen. Flere opgaver i enkelte kurser, bachelorprojektet eller kandidatspecialet skrives i samarbejde med eksterne parter. Virksomheder og institutioner stiller opgaver og deltager i case-competitions med de studerende. Hermed bringes den faglige teoretiske og metodiske viden i spil i forhold til konkrete virkelighedsnære udfordringer på måder, der både styrker den faglige læring og uddannelsens erhvervsretning.

- c) En tredje styrkelse af erhvervsrelevansen af uddannelserne ligger i en udvikling i didaktikken i retning af arbejdsformer, der i højere grad ligner dem, dimittender vil møde på arbejdsmarkedet, hvor arbejde i tværfaglige grupper om konkrete problemstillinger ofte er normen. Det gælder fx den problembaserede læringsmodel, som AAU og RUC har ført an med, men som efterhånden har bredt sig til langt flere humanistiske uddannelser. Og det gælder i det hele taget den øgede brug af tværfaglige og gruppebaserede arbejdsformer i kurserne, hvor de studerende i højere grad lærer at fungere sammen og hjælpe hinanden med bl.a. peer-feedback.

En bedre og hurtigere overgang til første job for dimittenderne

Overgangen fra studie til job er altid svær, men den er særligt svær for humanister, der med undtagelse af gymnasielærere ikke er uddannet til en veldefineret profession som fx læge, ingeniør eller jurist, og som skal finde ud af at anvende deres faglige kompetencer på et bredt arbejdsmarked.

Der er derfor på langt de fleste uddannelser blevet arbejdet særskilt med overgangen til første job. Sideløbende med udviklingen af selve uddannelsernes curriculum er der således indført en vifte af tiltag i uddannelserne med henblik på at styrke kandidaternes kendskab til konkrete vilkår, arbejds- og omgangsformer på arbejdsmarkedet. Nedenfor nævnes en række eksempler på dette:

- En lang række af de virksomhedsinddragende aktiviteter i undervisningen, der er nævnt i de foregående afsnit, har den yderligere effekt, at studerende netop får førstehåndserfaring med livet på arbejdsmarkedet. Et projektorienteret forløb (også kaldet praktik) giver konkrete erfaringer med, hvordan man på den ene side bidrager fagligt og på den anden bærer sig over for kolleger og ledere på en arbejdsplads. Gennem muligheden for at

deltage i case competitions, hvor de studerende bliver præsenteret for reelle udfordringer stillet af virksomheder, får de erfaring med arbejdsformer og løsning af opgaver i fællesskab, som ligner de opgaver, de kommer til at møde på deres fremtidige job.

- Virksomhedsdatingsevents er blevet almindelige aktiviteter på forskellige tidspunkter i uddannelsesforløbet, ligesom store brobygningsprojekter mellem humanistiske fakulteter og virksomheder gennemføres med jævne mellemrum. Sådanne tiltag fører også til, at studerende oplever at stå over for en virkelig arbejdsgiver og øver sig i at fremvise, hvad de kan, og overbevise en kommende arbejdsgiver om, at de vil være en god ansættelse.
- Karrierevejledningen er generelt blevet styrket, fx gennem kurser i karrierelæring. Kandidatstuderende bevidstgøres her om deres kompetencer og støttes i at formulere dem, så de bedre kan fremhæve dem i jobsøgningen, og så de forstår, hvor bredt de kan søge. De klædes konkret på til jobsøgningen – lærer at skrive en stærk ansøgning – og de opfordres til at gå i gang med søgningen, allerede inden de er færdige med deres uddannelser. De lærer betydningen af at opdyrke og bruge kontakter som et vigtigt middel til at opnå ansættelse.

Afslutningsvis bør det nævnes, at universiteterne har etableret partnerskaber med kommunale jobcentre og a-kasser med henblik på erfaringsdeling og bedre koordinering af de employabilitetstiltag, der foregår både før og efter dimission.

Sikring af uddannelserne og forskningens relevans for og understøttelse af det øvrige uddannelsessystem

De humanistiske fagområder har en særlig position ift. resten af uddannelsessystemet, idet de både vidensunderstøtter og udvikler de enkelte fag på forskellige uddannelsesniveauer og uddanner en stor andel af de kommende generationer af lærere og undervisere i det præ-universitære uddannelsessystem.

Den humanistiske forskning bidrager med andre ord i særlig grad til universiteternes grundlag for samarbejde med andre videregående uddannelser (fx professionsuddannelserne), ungdomsuddannelser og grundskolen.

Humanistiske sproguddannelser er eksempelvis en del af fødekæden for sprog til hele samfundet forstået på den måde, at kandidater i sprog fra universiteterne får job som undervisere i sprog i gymnasier og på læreruddannelserne, og derigennem bidrager de til udbredelsen af sprogkompetencer i samfundet på flere niveauer og understøtter fødekæden til senere generationer af universitetsstuderende.

Arbejdet med at udfylde denne vigtige rolle er i de senere år blevet styrket betydeligt. Denne understøttelse finder sted på forskellige måder, som oplystes her og eksemplificeres nedenfor:

- Uddannelse af lærere til gymnasiet og andre videregående uddannelsesinstitutioner
- Formidling fra forskningsmiljøerne på universiteterne
- Forskningscentre
- Tværgående, nationale samarbejdsnetværk
- Videreuddannelse

Uddannelse af lærere til gymnasiet og andre videregående uddannelsesinstitutioner

En meget direkte understøttelse af det ikke-universitære uddannelsessystem foregår gennem uddannelsen af lærere og undervisere – først og fremmest til gymnasierne, men også til andre videregående uddannelser. De gymnasierrettede uddannelser defineres netop ved, at de lever op til ministerielt fastlagte gymnasiale mindstekrav, der er en forudsætning for en kandidatdimittends fastansættelse på et gymnasium. Universiteterne har en bunden opgave med at sikre, at uddannelserne til stadighed lever op til mindstekravene, men de har også en opgave med at udvikle og justere mindstekravene i dialog med gymnasierne i lyset af udviklingen i forskningen og i det omgivende samfund. Dermed udgør forskningsmiljøerne på universiteterne en krumtap i sikringen af kvaliteten og relevansen af gymnasieuddannelserne.

Formidling fra forskningsmiljøerne på universiteter

Universiteterne uddanner og forsker til højeste internationale niveau og har en tæt relation til den internationale forskningsverden. Den humanistiske forskning og uddannelse udgør dermed en bro til den internationale forskning, som kommer hele uddannelsessystemet til gode.

Forskere på humaniora beskæftiger sig med den menneskelige dimension i forhold til en lang række af temaer, som er vigtige for udviklingen af uddannelser på universiteterne og på andre uddannelsesinstitutioner. Det gælder fx forskning i udvikling og innovation, samfundsforhold og politik, sprog og kommunikation, historie og kultur, pædagogik og didaktik, kunst, information, teknologier og digitalisering. Via de uddannede dimittender fra humaniora og gennem såvel konkrete forskningsprojekter og publikationer som forskningskonferencer og vejledning formidler universiteternes forskere nyeste viden til det øvrige uddannelsessystem og dermed samfundet i almindelighed.

Forskningscentre

Universiteterne driver en række forskningscentre, som er oprettet med henblik på at bidrage til koordinering, samarbejde med og videnformidling til andre dele af uddannelsessektoren, eksempelvis:

- Nationalt Center for Skoleforskning, som er oprettet i samarbejde mellem bl.a. Aarhus Universitet og VIA University College for at styrke forskning i dagtilbud og grundskolen. Formålet er at bidrage til, at lærere og pædagoger kan understøttes i at levere den bedst mulige pædagogiske indsats for børn i dagtilbud og elever i grundskolen. Syddansk Universitet har med et lignende sigte oprettet et Center for Grundskoleforskning.

- Center for Gymnasieforskning på Syddansk Universitet beskæftiger sig med udviklingen af faglighed og undervisning i gymnasiet i samarbejde med gymnasiesektoren.
- Center for Virtuelle Læringsteknologier (VLT) på Roskilde Universitet udvikler og udforsker brugen af virtuelle læringsteknologier, herunder særligt Virtual Reality og 3D-interaktive simulationer i undervisningen.
- Center for Daginstitutionsforskning er et forsknings samarbejde mellem Roskilde Universitet og Aarhus Universitet. Centret beskæftiger sig med vuggestuer, børnehaver og aldersintegrerede institutioner på 0-6 års området og samarbejder med de seks professionshøjskoler om understøttelse af udvikling af praksis og ph.d.-uddannelse.

Tværgående nationale samarbejdsnetværk

Ud over ovennævnte deltager humanistiske fakulteter og forskningsmiljøer også i mere tværgående samarbejder på nationalt plan, eksempelvis:

- Det Nationale Center for Fremmedsprog udspringer af *Strategi for styrkelse af fremmedsprog i uddannelsessystemet*, som blev lanceret i 2017 af den daværende regering. Centret er forankret i sprogmiljøerne på Aarhus Universitet og Københavns Universitet og har bl.a. til opgave at formidle resultater fra forsknings-, forsøgs- og udviklingsarbejde, udvikle og udbyde efteruddannelsesforløb for sprog lærere, gennemføre kvalitetsudviklingstiltag inden for fagdidaktik og understøtte initiativer og samarbejder, der fremmer elever og studerendes sprogkundskaber og lyst til at lære sprog. Centret skal også sammen med institutionerne udvikle modeller for, hvordan studerende kan udvikle sprog som tillægskompetence på de videregående uddannelser.
- Danske Universiteter og Danske Professionshøjskoler samarbejder om at udvikle digital teknologiforståelse som faglighed i hele det danske uddannelsessystem fra grundskole og ungdomsuddannelse til det videregående uddannelsesniveau. I arbejdet indgår fagligheder fra forskellige fagområder, herunder fra humaniora. Formålet er, at de kommende generationer af børn og unge får en dybdegående forståelse for digital teknologi og bliver i stand til at tage kritisk stilling til og bruge teknologien aktivt til at skabe nyt og løse komplekse problemer inden for alle fagområder. Målet med samarbejdet er endvidere, at udviklingen af den nye faglighed sker på en koordineret og bæredygtig måde og med den nødvendige kapacitetsopbygning, og at der etableres et nationalt forsknings- og videnscenter om teknologiforståelse.

Videreuddannelse

På tværs af hovedområder tilbyder humaniora videreuddannelse til flest professionsbachelorere fra andre sektorer. Humanistiske kandidatuddannelser giver dermed professionsbachelorere især fra pædagog- og læreruddannelsen mulighed for videreuddannelse. I alt 10.905 professionsbacheloruddannede

startede på en kandidatuddannelse i perioden 2017-2020.⁵ Af dem startede 3.913 professionsbachelor, knap 36 pct., på en humanistisk kandidatuddannelse. Optaget var fordelt på 49 forskellige humanistiske kandidatuddannelser, og hovedparten af professionsbachelorerne blev optaget på uddannelser inden for pædagogik og didaktik. De humanistiske kandidatuddannelser spiller dermed en vigtig rolle i forhold til muligheden for livslang læring for – især pædagogisk/didaktisk uddannede – professionsbachelor.

Et andet vigtigt eksempel på humanistisk videreuddannelse, der understøtter det bredere uddannelsessystem, er det nationale konsortium vedrørende Teoretisk Pædagogikum. Et konsortium bestående af alle fem danske universiteter med humanistiske fakulteter organiserer og forskningsbaserer uddannelsen i Teoretisk Pædagogikum, som er en del af det samlede pædagogikum – den pædagogiske videreuddannelse – som alle gymnasielærere skal have for at blive fastansat.

5 I samme periode færdiggjorde knapt 75.000 personer en professionsbacheloruddannelse. Bemærk at de to grupper ikke kan sammenlignes direkte, da de 10.905 kan have færdiggjort deres professionsbacheloruddannelse over en længere årrække. Kilde: [Kortlægning af overgange mellem videregående uddannelser, DKUNI mfl. 2022](#)

PERSPEKTIVER FOR FREMTIDENS HUMANIORA

Humaniora fremstår markant forandret både ift. de strukturelle forhold for forskning og uddannelse og også i indholdet af samme.

Forventningerne til fortsat fald i antallet af studerende og volumen af offentlige forskningsbevillinger betyder, at der er brug for samarbejde og omtanke fra universiteternes side i de kommende år.

Udtyndingen i uddannelsesudbud giver ud over udfordringen med at levere arbejdskraft til gymnasieskolen også problemer mere generelt. Hvis et universitet vælger at lukke en uddannelse, som det er enudbyder af, er konsekvensen, at der i Danmark ikke længere uddannes til højeste internationale niveau inden for det pågældende område. Det er sket for bl.a. Finsk og Grækenlandsstudier, der ikke har kunnet opretholdes, selvom der i lyset af udviklingen af EU og NATO utvivlsomt er behov for kandidater med indsigt i disse sprog- og kulturområder.

Hvis der skal opretholdes et bredt nationalt beredskab af humanistiske kompetencer, kræver det fastholdelse af en fødekæde til skabelsen af næste generation af specialiserede eksperter. Det er samtidig afgørende, at Danmark også er i besiddelse af et regionalt beredskab. Studerende er vanskelige at flytte fra en region til en anden. Det samme gælder for færdige kandidater, og det er derfor afgørende at opretholde en fornuftig bredde af udbud i hele Danmark.

Samarbejde, koordination, småfagsordning og gymnasieskolefokus

Den store reduktion af humaniora har bragt Danmark i en situation, hvor der er behov for særlige tiltag, der kan sikre områdets fremtid.

For det første er der et stort behov for samarbejde mellem universiteternes respektive humanistiske fakulteter. Det gælder ikke mindst på sprogområdet, der på én og samme tid er mest under pres og møder udfordringen med at kunne levere kandidater til arbejdsmarkedet først. Samarbejdet mellem institutioner er imidlertid vanskeliggjort af administrative regler især i forbindelse med kvalitetssikringen, som ikke tillader, at universiteterne deler den forskningsbaserede vidensunderstøttelse af uddannelser, som sætter krav til timetal, og hvad der tæller som undervisning. Ud over behovet for samarbejde universiteterne imellem er der således også et behov for at afbureaukratisere eller tillade pilotforsøg.

For det andet er det nødvendigt at sikre en koordinering af de omlægninger af uddannelsesporteføljen, som fakulteterne også i fremtiden vil være tvunget til at foretage i form af lukninger eller sammenlægninger af uddannelser. Det er afgørende, at fakulteterne arbejdsdeler og samordner deres ændringer i uddannelsesporteføljen for at undgå, at vi helt mister fagligheder på nationalt plan, som vi gerne vil bevare.

For det tredje bør rammerne for at have bæredygtige uddannelses- og forskningsmiljøer på mindre fagområder genbesøges. Den grundlæggende model for finansiering af uddannelser forudsætter en tilstrækkelig volumen i antallet af studerende. En stor andel af de humanistiske uddannelser har ikke og bør heller ikke have en stor studentervolumen, men alligevel er de uddannelser og deres bagvedliggende forskningsmiljø vigtige for vores land.

Denne situation kalder på andre økonomiske rammer og mekanismer for at sikre levedygtigheden af små faglige miljøer. Det kunne være i en nytænkning af småfagsordningen, som i dag ikke længere er en tilstrækkelig sikring af fastholdelsen af små, samfundskritiske fag. Den model, som det humanistiske område hidtil har kunnet anvende, er blevet undergravet af nedgangen i studerende.

For det fjerde kalder situationen på en dybdegående undersøgelse af behovet for humanistiske kandidater på arbejdsmarkedet. I særdeleshed bør der sættes fokus på gymnasieskolens behov. Ligesom det allerede er blevet gjort på sprogområdet i regi af Det Nationale Center for Fremmedsprog, bør der foretages analyser af behovet for undervisere på de andre gymnasiefag og for humanister generelt.

HUMANIORA TIL TIDEN

ANBEFALINGER OG RAPPORT FRA TASKFORCE
FOR FREMTIDENS HUMANIORA, MAJ 2023

DANSKE UNIVERSITETER
FIOLSTRÆDE 44, 1. TH.
1171 KØBENHAVN K
WWW.DKUNI.DK

GRAFISK DESIGN: PETER WALDORPH

DENNE PUBLIKATION KAN VED TYDELIG
KILDEANGIVELSE FRIT KOPIERES.